

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Kultuuriteaduste instituut

Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Tuuli-Liis Tiidor

**VISUAALSE PILDI JA SÕNALISE TEKSTI SUHE PIRET RAUA
AUTORIRAAMATUTES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Agnes Neier (MA)

Tartu 2025

Autorideklaratsioon

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Tuuli-Liis Tiidor

.....

22.08.2025

Annotatsioon

Bakalaureusetöös analüüsitakse eesti lastekirjanduses visuaalse ja verbaalse teksti sümbioosi, seda Piret Raua illustreeritud ja kirjutatud viiest teosest lähtuvalt: „Juurtega aed“, „Meri“ ja „Järve kiri“, „Sanna ja salakütid“, „Printsess Lulu ja härra Kere“. Analüüsitavad teosed jagunevad sihtgrupiti kaheks: väikelastele ja nooremale koolieale adresseeritud pildiraamatud. Töö eesmärk on uurida, milline on teksti ja pildi vahekord ning kuidas üks teist mõjutab. Uurimistöös selgus, et väikelastele adresseeritud teostes esines rohkem pilte kui sõnalist teksti ja eelkooliealistele adresseeritud teostes toetasid pildid verbaalset teksti. Piret Raua verbaalsetes tekstides esinesid samataolised teemad, humoorikas keel ja arenevad karakterid. Raua visuaalne stiil on detailne ja tuttav, põhimeediumina kasutab ta tušši ning tema käekirjaks on mustiline faktuur või usjad jooned.

Märksõnad: eesti lastekirjandus, autoriraamat, Piret Raud, verbaalne tekst, visuaalne tekst, sümbioos

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Verbaalse ja visuaalse keele erinevusi ja sarnasusi.....	7
1.1 Sõna ja pildi suhe lasteraamatutes	7
1.2 Autoriraamatu olemus ja „olu“ eesti lastekirjanduses	15
1.3 Piret Raud ja tema loominguline panus	16
2. Piret Raua autoriraamatute analüüs.....	19
2.1 Sõna ja pildi suhe väikelastele adresseeritud raamatus.....	19
2.1.1 „Juurtega aed“ (2020).....	19
2.1.2 „Meri“ (2021).....	22
2.1.3 „Järve kiri“ (2023).....	25
2.2 Sõna ja pildi suhe nooremale koolieale adresseeritud raamatus.....	29
2.2.1 „Sanna ja salakütid“ (2005).....	29
2.2.2 „Printsess Lulu ja härra Kere“ (2008)	34
2.3 Sõna ja pildi suhe võrdlevalt nii väikelaste kui ka nooremale koolieale adresseeritud raamatutes	39
Kokkuvõte.....	42
Kirjandus.....	44
LISAD.....	46
Lisa 1. Illustratsioonide näited lasteraamatutest	46
Lisa 2. Intervjuu Piret Rauaga.....	50
Lisa 3. Illustratiivsed näited Piret Raua töödest	54
Lisa 3.1 „Juurtega aed“	54
Lisa 3.2 „Meri“	59
Lisa 3.3 „Järve kiri“	62
Lisa 3.4 „Sanna ja salakütid“	68
Lisa 3.5 „Printsess Lulu ja härra Kere“	73
<i>Summary</i> . The relationship between visual image and verbal text in Piret Raud’s author’s books.....	77

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö analüüsib pildi ja teksti suhet lastekirjanduses: kuidas moodustub narratiivne tervik, kas selleks on vaja nii visuaali kui verbaalset teksti, kas üks täiustab või piirab teist. Tsiteerides illustraator Viive Noort, on pilte lastekirjanduses vaja: „Piltidel on jõud kutsuda esile imetlust ja imestust, on jõud vaimustada ja ühendada. Pildid panevad meid mõtteid mõlgutama ja kutsuvad esile emotsioone.“ (Noor 2023: 45)

Lasteraamatute illustratsioonidel on oma funktsioon: enamasti ilmestavad need sõnalist teksti ja toetavad jutustavat lugu. Lastekirjanduses pakuvad nii visuaalsed pildid kui ka verbaalsed tekstid palju võimalusi lugemiseks ja tõlgendamiseks. Pildi ja teksti kombineeritud elemendid köidavad noore lugeja tähelepanu, arendavad mõistmist ja loovust. Paljud kirjanikud piirduvad ainult kirjutamisega ja paljud kunstnikud harrastavad vaid joonistamist-maalimist. Tunduvalt vähem on autoreid, kes ise nii kirjutavad kui ka illustreerivad oma raamatuid – tulemuseks on *autoriraamatud*. Eesti lastekirjanduses ei ole kuigi põhjalikult uuritud autoriraamatuid, kuidas need sünnivad ning millist kunstilist tervikut need taotlevad. Piret Raud ühendab oma lasteraamatutes nii kunstniku kui ka kirjaniku ameti. Lastekirjanduse uurija Mari Niitra on öelnud: „Raud mõistab last, ärgitab uutmoodi nägema ja mõtlema, õhutades väsimatult lapse fantaasiat“ (Niitra 2020: 13).

Verbaalse ja visuaalse teksti omavahelist suhet on rahvusvahelises uurimistöös käsitletud põhjalikumalt kui Eestis. Käesolev uurimistöö tugineb kirjandusuurijate Maria Nikolajeva ja Carole Scotti teosele „How Picturebooks Work“ (2001), milles analüüsitakse verbaalse ja visuaalse elemendi koostoimet keskendudes eelkõige pildiraamatute hariduslikele, kunstilistele ja kirjanduslikele aspektidele. Nimetatuid teemasid süvendab lastekirjanduse uurija Perry Nodelmani endiselt krestomaatiline teos „Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Books“ (1988), kus rõhuasetus on verbaalse ja visuaalse koodi vastastikusel sõltuvusel pildiraamatute narratiivses ülesehituses. Kahe põhiallika kõrval on töös kasutatud ka Virve Sarapiku artiklit „Pilt, tekst ja pilttekst (sissejuhatavat)“ (2021) ning teisi eesti lastekirjandusega tegelevaid tekste.

Bakalaureusetöö vastab uurimisküsimustele: milline on teksti ja pildi vahekord ja kuidas üks teist mõjutab Piret Raua autoriraamatutes: milline on lasteraamatutes sõnalise ja pildilise teksti suhe, milline on Piret Raua illustratsioonide stiil, nende kunstiline eripära autoriraamatutes ning kuidas on narratiivi elemendid (nt tegelased, süžee) esitatud pildikeeles. Töö on jaotatud kahte suuremasse peatükki, mille esimene peatükk keskendub teooriale – selgitatakse mõisted nagu *pildiraamat*, *ikonotekst*, *autoriraamat*, vaadeldakse visuaalse ja verbaalse teksti suhet ning kuidas suhestub seosega lugeja-vaataja. Teoorias ilmestav argumente Eesti lastekirjanduse näited, millest on „Lisade“ peatükis esitatud ka illustratsioonid. Lisaks kirjutatakse samas ülevaatlikult Eesti illustraator-lastekirjanikust Piret Rauast, kes sai valitud oma loomingu mitmekülgsuse ja tuntuse poolest: 21. sajandi ühe hinnatuma lastekirjaniku kunstiline käekiri on isikupärane ja stiil selgelt äratuntav. Teises peatükis analüüsitakse Piret Raua lasteraamatuid – vaatluse all on kirjaniku viis lasteraamatut: autori varasematest töödest „Sanna ja salakütid“, „Printsess Lulu ja härra Kere“ ning hilisematest töödest „Juurtega aed“, „Meri“ ja „Järve kiri“. Teoste valikul lähtuti kaasaegsetest autoriraamatutest, mille adreessadiks on erinevate vanuseastmetega lapsed, seda Raua teoste omavaheliseks võrdluseks. „Lisade“ peatükis leidub veel näitepilte analüüsitavatest lasteraamatutest. Lisaks toetab bakalaureusetööd töö autori intervjuu Piret Rauaga.

1. Verbaalse ja visuaalse keele erinevusi ja sarnasusi

1.1 Sõna ja pildi suhe lasteraamatutes

Pildid on lasteraamatute lahutamatu osa, kuuludes seega lastekirjanduse valdkonda, kuhu kuuluvad omakorda ka pildiraamatud. Isegi kui pildiraamatud kuuluvad lasteraamatute alla, pole kõik lasteraamatud pildiraamatud. Pildiraamatuid iseloomustab visuaalse ja verbaalse tasandi koostöö, kus sõnad ja pildid vahelduvad, kandes koos narratiivi ning moodustades tähendusliku terviku. Verbaalse teksti ja visuaalse pildi sümbioosi mõistmiseks peab aru saama *pildiraamatu* olemusest. *Pildiraamat* on raamatutüüp, mida eristab ilukirjanduslikest tekstidest teksti ja pildi suhe – selles leidub nii sõnalist aga kaalukamalt just visuaalset sisu (Krusten *et al* 2006: 60).

Bakalaureusetöö analüüsis vaadeldavad Piret Raua väikelastele adresseeritud teosed on pildiraamatud, noortele suunatud illustreeritud teostes suureneb sõnalise narratiivi osakaal, kuid siiski saab samu teoreetilisi lähtepunkte kasutada sõna ja pildi vahelise suhte analüüsiks. Eesti lastekirjanduse uurija Mare Mürsepp on kirjutanud, et pildiraamatus on pildi ja sõna suhe samane või pilt tekstist olulisem, moodustades terviku. Pildi ja teksti lahutamatu koostoime tähistamiseks on kasutusele võetud mõiste *ikonotekst* (Mürsepp 1996: 6–7), mis pärineb hermeneutikast ning mille loojaks on Kristin Hallberg, tähistades visuaalse ja verbaalse teksti terviklikku koostööd sõnumi vahendamiseks (Nikolajeva, Scott 2001: 6). Nikolajeva ja Scott kirjutavad, et *pildiraamatu* tervikuna määratlemisel on tegemist väljakutsuva ja interaktiivse meetodiga, millel on erinevaid tähendusi ning mis eristavad illustreeritud raamatud pildiraamatutest: vastavalt ühes domineerib tekst ja teises töötavad visuaalne ja verbaalne pool koos. Pildiraamat on ainulaadne narratiivne kunstivorm, tuginedes visuaalse ja verbaalse teksti sünergilisele koosmõjule, kus on piiramatud võimalused nende koosmõjuks. Seetõttu on need olulised visuaalse kirja õppevahendiks, kirjaoskuse ja keele arendamiseks ning need on ka sotsialiseerumise toetajad, olles tihedalt seotud arengusühholoogiaga (Nikolajeva, Scott 2001: 1–8).

Pildiraamatuid on käsitletud kunstiteostena, neid on uuritud kirjandusteooria kaudu: laste ilukirjanduses on pildiraamatutel roll näiteks ideoloogial, ühiskondlikel ja sotsiaalsetel probleemidel, kirjutavad Nikolajeva ja Scott. Siiski on uuringud pildiraamatutest siiani jäänud sõna ja pildi koostoime osas puudulikuks: verbaalse teksti ja pildi narratiivne suhe on eraldatud, visuaalne pool isoleeritud, seega on illustratsioonide olulisus taandunud teisejärguliseks. Sellegipoolest on lastekirjanduses oluline verbaalne ja visuaalne tekst, kus vastuvõtja – erinevas vanuses lugeja – hoomab üht või teist tähelepanekut omamoodi ning loob endale sõnadest ja piltidest tervikpildi. (Nikolajeva, Scott 2001: 3–7) Lõppkokkuvõttes on pildiraamatu mõistmisel vajalik visuaalse ja verbaalse suhte mõlemapoolne narratiivi olemasolu. Sõna ja pildi suhe on ka vastuvõtja intentsiooni suhtes oluline, laiendades sugestiivselt üksteise puudujääke.

Lisaks on vaja mõista pildi ja teksti vahelist astmelist määratlust seoses nendevahelise kooskõlaga. Kunstiteadlane Virve Sarapik on kirjutanud oma artiklis „Pilt, tekst ja pilttekst (sissejuhatavat)“ (2021) olulise tõsiasi, et pildikeel on paremini mõistetav kui sõnaline tekst, sest pilt on kiiremini hoomatav (2021: 46). Samas täheldab ta, et sõnaline tekst on siiski loomupärasem kui visuaalne, kuna visuaalne info on ambivalentne ning see sõltub kultuurilisest kontekstist. Pildi ja teksti suhe võib olla sünteetiline, kus tekst ja pilt on lahutamatu seotud, või fragmentaarne, kus nad tegutsevad eraldi, kuid mõjutavad üksteist. Hierarhilisel tasandil on võimalik nii pildil kui ka tekstil domineerida narratiivi edastamisel: kui tekst on kõrgemal tasemel, siis on pilt täiustav element teksti kõrval, kui pilt on hierarhiliselt kõrgemal astmel, siis tekst täpsustab illustratsiooni. Samas kui pildi ja teksti suhe on võrdsel tasandil, moodustavad nad narratiivse terviku, kus üks ei eksisteeri teiseta. (Sarapik 2021: 46–62) Seega võib järeldada, et pildi ja teksti sümbioos loob mitmekihilise narratiivi, kus sõnal ja pildil on täiendavad, laiendavad või sümmeetrilised suhted. Kirjaniku ja illustraatorina on Piret Raua piiramatult kontroll enda loomingu, kuidas ta verbaalse ja visuaalse teksti kooskõla loomes lahendab, kuidas need teostes toimivad. Raua toimib Sarapiku järgi illustratsiooni ja kirjutise suhe nii täiendavalt, laiendavalt kui ka sümmeetriliselt. Sarapik kirjutab, et pildi ja teksti koostoime soodustab kommunikatsiooni ja sõnumi mõistmist ning pinget nende vahel võimaldab uusi tõlgendusi. Verbaalse teksti tõlgendus on piiratud aga ka laiendatud visuaalsest tekstist lähtudes: illustratsioonid võivad kinnitada teksti tähendust või avada uusi tõlgendusvõimalusi. Näiteks illustratsioon teksti

kõrval võib viidata kirjeldatule tekstis, seejuures lugeja ei pruugi seda enda kujutluses silme ette manada. (Sarapik 2021: 61–62) Ilmekaks eeskujuks võib võtta Eesti rahvale ühe tuntuima lasteraamatu Ellen Niidu „Suur maalritöö“ (1971) Edgar Valteri illustratsioonidega, mida on lähemalt uurinud lastekirjanduse uurija Maire Iro (2018: 104–105). „Suure maalritöö“ verbaalses tekstis on loo toimumiskohta tutvustatud kui „maailma“ (Niit 2020 :13), Valteri illustratsioonides toimub loo tegevus kõikjal maailmas ehk siin laiendab ja määrab pilt konkreetselt sõnalist teksti: visuaalses tekstis leidub nii linnatänavaid kui ka taluhooneid, nii põlde, aedu kui ka metsikut loodust, esineb ka püramiide. Nikolajeva ja Scott kirjutavad, et lastekirjanduses võib verbaalne tekst olla lihtsam kui visuaalne narratiiv, sest kirjalikul tekstil on enamikel kordadel narratiiv olemas, seega pakuvad pildil täiskasvanud lugejale täiendavaid tõlgendustasandeid (2001: 117–120). Maire Iro sõnul võimaldab „Suur maalritöö“ just sellist mitmetasandilisust: verbaalses tekstis toimub tegevus ajal, mil maailm valmis sai – aja käsitus on müütiline ning visuaal pakub piibliallusioonidena¹ laiendust: pintslimees, seistes taeva piiril, on tulnud rahva sekka maailma kujundama ja värve looma. (Iro 2018: 104–105) (vt Joonis 1.1).

See toob meid järgmise olulise seisukoha juurde – visuaalse ja verbaalse suhte narratiivne pinge. Pildiraamatud jutustavad lugusid narratiivsest vaatepunktist nii sõnade kui ka visuaalide kaudu. Nodelmani (1988: 41) sõnul täidavad illustatsioonid loo jutustamisel teksti „lüngad“ – kui neid on, – lisades emotsionaalset sügavust ja visuaalset jutuvestmist, ka narratiivset tooni ja atmosfääri. Ta lisab, et selle teadmisega teab ette lugeja, millise hääletooniga tuleks sõnu lugeda. Nodelman kirjutab, et visuaalse jutuvestmisega võib näiliselt tähtsusetu tekstiosa saada rohkem tähelepanu, tekitades mitmekihilisust, ironiat ja sügavamaid emotsionaalseid kihte. (Samas: 113) Nikolajeva ja Scott kirjutavad, et narratiivne perspektiiv võib pildiraamatutes olla kõiketeadev, subjektiivne või vahelduv. Kõiketeadva narratiiviga näeb lugeja tervikut ja tunneb kogu tausta, subjektiivne vaatenurk edastab aga lugu tegelase kogemusest lähtuvalt. Pildi ja teksti vaatenurgad võivad kas kattuda või erineda ning see loob narratiivset pinget. Näiteks võib verbaalne tekst järgida ühe tegelase perspektiivi, samas kui visuaalne narratiiv pakub lugejale rohkem teavet. (Nikolajeva, Scott 2001: 117–129) Seega võivad pildid laiendada tekstis antud infot aga samas seda ka konkretiseerida. Näiteks Hasso Krulli teose

¹ Pintslimees viitab maailma looja kujule (Iro 2018: 104–105).

„Kurja kala kohvik“ Marja-Liisa Platsi illustratsioonidega kirjeldab suurt vastikut kala, kes kiusab väiksemaid, aga piltidelt on näha, et meres elas palju loomi, kuid keegi väikestele kaladele appi ei läinud (vt Joonis 2). Visuaalne narratiiv saab kasutada panoraamseid vaateid, paralleelseid tegevusi ja tegelaste erinevaid positsioone, edastamaks ajas ja ruumis toimuvat. Kui verbaalne tekst võib väljendada seesmist teadvust, siis piltides saavutatakse see kaudsete vahenditega, näiteks näoilmete, värvide ja kompositsiooni kaudu. (Nikolajeva, Scott 2001: 118–119) „Suures maalritöös“ kirjeldatakse verbaalselt rahvast rohkem negatiivse kui positiivse: pealtvaatajatena on inimesed lärmakad ja tüdinenud (vt Joonis 1.2), ainult värvide kokku segamisel ahhetavad vaimustusest. Visuaalis on kujutatud rahvast negatiivse paaril korral, kuid rahvas näeb visuaalis siiski positiivsem välja: näoilmed on rõõmsad ning inimesed jälgivad huviga maalri tööd (vt Joonis 1.3).

Olles kirjutanud pildiraamatute tähtsusest erinevatest aspektidest ning narratiivsest pingest, lähen edasi pildiraamatu mõistmise juurde. Pildiraamatute tõlgendamine väärib omaette tähelepanu, kuna see hõlmab erinevaid aspekte nii verbaalse teksti, visuaali, lugeja teadmiste ja kultuuritausta poolest – interpretatsiooniga on seotud erinevad märgid ja kultuurikoodid. Nodelman kirjutab, et pildiraamatu tõlgendamise aktiivne roll sõltub lugeja vaatepunktist (Nodelman 1988: 198). Sarapik sõnab, et tõlgendamisel on oluline koht lugeja aktiivsel kaasa mõtlemisel, mis loob kas tähendusliku sümbioosi või tekitab dissonantsi. Vaataja peab olema kultuuriteadlik ja visuaalse kirjaoskusega; narratiivi tõlgendust mõjutab varasem kogemus visuaalse kunstiga: visuaalne pilt ja sellel kujutatav võivad olla realistlikud, aga ei pruugi – pildiraamatute pildid on kodeeritud visuaalsed sõnumid ehk need vajavad täielikuks tõlgendamiseks verbaalset konteksti. (Sarapik 2021: 61–62) Nodelman kirjutab, et lugejal on kujunenud ootused enne teksti lugemist, olles suunatud raamatu vormingust, värvist ja kujundusest. Kui illustreeritud raamatust tekst eemaldada, toetub vaataja piltide tähenduste kehtestamisel eelnevatele narratiiviteadmistele, mis tähendab, et võib tekkida väga palju erinevaid tõlgendusi. (Nodelman 1988: 42–44) Tekst juhib lugeja tähelepanu visuaalsetele detailidele, ühtlasi suunavad pildid tähelepanu narratiivi olulistele detailidele (samam: 49). Visuaalsed märgid kui objektid võivad kanda varjatuid sümboolseid tähendusi ning juhtida vaataja emotsionaalset reaktsiooni, nagu värvid (Nodelman 1988: 42), raamimine (samam: 51–53), sõnad (samam: 56) ja teised mitte-teksti elemendid, näiteks joonte paksus, liikumissuund,

ja tekstuur. Nagu hiljem võib näha Piret Raua teostes. Järeldada võib, et kõik tõlgendused loovad pildiraamatutele täiendavaid sügavusi.

Eraldi tähelepanu vajavad sõnatud pildiraamatud kui raamatud, kus toetutakse ainult visuaalsele jutuvestmisele. Kuigi Mare Mürsepp (1996: 6) kirjutab, et tekstita pildiraamatutel kaob *illustratsiooni* mõiste, mis tähendab otseselt *selgitamist* või *kujutamist*, siis Nodelman sõnab, et isegi kui pildiraamatutel ei ole sellisel kujul sõnu, väljendavad need siiski kunstniku (verbaalselt) välja mõeldud lugu enne, kui ta on joonistanud vihjavaid pilte. Sõnatutes pildiraamatutes juhivad narratiivi kulgu värvid ja kompositsioon, mistõttu sunnib raamat vaatajat visuaalseid märke narratiivis tõlgendama. Lugeja on aktiivne osaleja, kes peab narratiivi üles ehitama visuaalsete vihjetega ning seejuures täidab oma kujutlusvõime abil piltide vahelised „lüngad“, luues kordumatu tõlgenduse. Loo tähendust muudavad sõnadeta pildiraamatutes visuaalne stiil, mis kannab jutustavaid tooni ja tegelaskuju emotsioone. (Nodelman 1988: 187–193) Kertu Sillaste n-ö kritseldav, abstraktsete piltidega teos „Appi! Help!“ (vt Joonis 3) näitab kõnekalt lugejale, mida tüdruk teeb, kui keegi hõikab appi, kuidas asja lahendada, kuidas väikseid abivajajaid aidata, kuidas hirmudest üle saada.

Erinevalt sõnatutest pildiraamatutest, on pildiraamatute sõnu vaja lugeda tähelepanelikult, samas ei saa samal ajal pilte vaadata. Mürsepp kirjutab, et isegi kui väikese lapse vaatlust juhivad tema emotsioonid (pilditaju arenemisel tuntakse kõigepealt ära kontuur, värvilaigud, ruumiline kujutis, murtud värvid), vajab illustratsioon enda kõrvale verbaalset väljendusviisi (1996: 7–8). Nodelman (1988: 247) sõnab, et eeldatav vaataja keskendub esmalt piltidele, seejärel loeb teksti ning naaseb uuesti mõistmiseks piltide juurde. Lugeja peab mõistma visuaalset poolt teoses samamoodi nagu tekstis – kunstis on vaja lugeda kuidas jooned, kujundid ja värvid suhtlevad, olles sõnadest kaugel. Illustratsioonid rõhutavad konkreetseid hetki, mis sunnib vaatajat neile keskenduma. (Samas: 264) Selliselt sõna-pildi vahel liikudes tekib ühtne tervik (ikonotekst). Lisaks tähendab Nodelman (1988: 78), et illustraatorid võivad olla küll ära tuntavad oma stiili poolest, kuid siiski peavad nad lähtuma narratiivsest loost pildiraamatutes, looma pilte teadlikust ettekujutusest, mitte alateadlikult oma kogemusest või eelistusest. Piret Raua on spetsiifiline ja äratuntav kujundikeel, mille detailsed (enamasti) tuši ja sulega tehtud illustratsioonid edastavad konkreetse loo tõlgendust julgelt ja vahetult. Seega

võivad illustraatori valitud visuaalsed stseenid verbaalsest narratiivist täita pildiraamatutes erinevaid funktsioone.

Tulles korraks tagasi tõlgendamise juurde, on oluline erinevad auditooriumid pildiraamatute mõtestamise tasanditel. Nikolajeva ja Scott kirjutavad, et pildiraamatutel võib olla kahene adressaat, tekitades huvi nii lapsele kui ka täiskasvanule erinevatel tasanditel. Kahekordse auditooriumi jaoks loodud pildiraamatud pakuvad kihilist narratiivi ja visuaalset keerukust (Nikolajeva, Scott 2001: 21–23). Indrek Koffi ja Marja-Liisa Platsi illustratsioonidega teoses „Koju“ läheb segaduses laps esimest korda üksi koju, kulutades selleks liiga palju aega. Lapsele võib teekond tunduda põnev ja seikluslik, kuid pimedate aja sünged värvid, mustad linnusiluetid ja hämar lambivalgus loovad täiskasvanule visuaalselt ebameeldiva meeleolu (vt Joonis 4). Mürsepp kirjutab, et lugeja loob kontrollimatu piltkujutluse, toetudes oma kogemustele. Illustratsioon toetab sealjuures lugeja fantaasiat, kuna teavet käsitletakse verbaalses ja visuaalses tajus. Laps vaatleb ja kuulab juttu juhuslikumalt, ebasüsteemiliselt, see-eest köidavad teda suured ja selgemad detailid, kirevad pildid, teksti ja pildi vastavus, kujutatava tegelase pilgu suunatus ja näo väljendusrikkus. Laps ei pruugi aru saada meeleolust pildidel, eriti kui see pole selgesti arusaadav ega kiiresti tuvastatav, samuti pole perspektiiv ja esemete omavahelised vahekorrad nii olulised. (Mürsepp 1996: 8) Koffi teose „Koju“ stseen illustreerib ilmekalt, kuidas õhustik pole üheselt ilmne. Samuti kirjutab ka Nodelman, et üksikasjalikud ja atraktiivsed illustratsioonid võivad laiendada laste arusaamu ja rikastada tõlgendamist: pildid ei asenda kujutlusvõimet, nad kutsuvad sügavamale järelemõtlemisele ja kaasamisele. Vaataja perspektiivi saab manipuleerida visuaalsete elementide nihutamise kaudu. (Nodelman 1988: 4) Kokkuvõttes võib öelda, et vaatajat on võimalik mõjutada nii sõnade kui ka piltide kaudu, kuna need panustavad jutuvestmisesse erinevalt.

Täiendavalt on vaja teada, milliseid ülesandeid ja funktsioone täidavad lasteraamatute pildid. Peale Nodelmani räägib ka Krull pildi funktsioonidest lasteraamatutes. Põhifunktsioonid on ikoonilised ja indeksaalsed – illustratsioon kujutab midagi arusaadavat väljaspool terve loo sisust (ikooniline); pilt omandab lapsele tähenduse peale looga tutvumist, kus nähtut seostatakse uue teadmise (indeksaalne). Häälstava funktsiooni puhul loob illustratsioon lugejale emotsionaalse atmosfääri, mida mõjutavad kunstniku käekiri, pildi faktuur, värvid ja muud detailid, mis loovad visuaalse tausta ning võivad hiljem muutuda märgiliseks. (Krull

2021: 18) Mürsepa sõnul on illustratsioonil esteetiline ja kognitiivne roll: peale teksti kaunistamise, liigendamise, toetab illustratsioon lugemisprotsessi, innustab mõtlemist, jagab õpetlikke teadmisi, laiendab kogemusi ning kannab kasvatuslikku rõhuasetust. Lisaks arendab pilt vaatlemisoskust, treenib seejuures nägemist, ning võib jutustada ka omaette lugu. (Mürsepp 1996: 7)

Lisaks on vaja mõelda, milline on värvide roll pildiraamatutes. Värvid kannavad meeleolu, atmosfääri ja tähendust: erinevad värvitoonid võivad peegeldada tundeid või tuua esile tegelase sisemaailma, nendega rõhutatakse pinget ja emotsionaalsuse seisundeid (Nodelman 1988: 41). Soojad värvid, nagu punane ja oranž, võivad luua intensiivsust, ning külmad värvid, nagu sinine ja roheline, võivad esile kutsuda melanhoolia ning võivad rahustada vaatajat. (Nodelman 1988: 60–63) Marja-Liisa Plats on loonud Indrek Koffi teosesse „Kuju“ kireva konkreetse ilma, kus punane värv võib teadmatust või ohtu kujutada teoses läbivalt. Piret Raua analüüsitavatel teostel ei ole palju värve kasutatud, kuid sellegipoolest on neil oma mõju.

Nodelman (1988: 161) keskendub oma teoses värvidele ning nende mõjule liikumise ja ajataju tunnetuse loomisel. Tumedad või soojad värvid võivad muuta energia intensiivsemaks, samas kui stabiilne varjutus või ristviirutamine võivad tekitada vaikse tunde. Pildiraamatutes võimaldab visuaalse narratiivi kasutamine aja mõistmist ning see tugevdab samuti visuaalset jutuvestmist, sest narratiiv tähistab sündmuste esitamist ajalises järgnevuses, seega on ka tegelasi illustratsioonidel võimalik kujutada järjestikku. (Samas: 243) Narratiivselt on võimalik tegelaste järjestikuseid toiminguid näidata jadadena ühel pildil: illustratsioonid võivad kujutada sama tegelast mitu korda ühel pildil (samas: 167). See on toimingute erinevate etappide näitamine staatilises kompositsioonis (samas: 179). Nodelman (1988: 159) kirjutab, et pildilise kujutamise tavad nagu hägusad jooned või kaldus asendid, loovad liikumise illusiooni. Pelgalt staatiline pilt võib kujutada liikumist, seda võivad teha tegelaste poseerimised ja raamimised pildidel.

Ajasuhted, nagu tagasivaateid (*analepses*), ettevaateid (*prolepses*) või paralleelsed narratiivid (*sylllepses*), loovad mitmetasandilise lugemiskogemuse (Nikolajeva, Scott 2001: 165–171). Samamoodi põhjustavad ka pildi paigutus või lehekülje pööramine omamoodi kogemuse: lehekülje keeramise tehnika on kui narratiivse pinget looja – pildi narratiiv kulgeb, samas võib narratiiv jääda pausile, kui pilt lõpeb leheküljel ja järgneb lehekülje pöördel. See tekitab

lugejale uudishimu ja ka ootusärevust, motiveerides edasi lugema. Lisaks mitme pildi järjestikune paigutus ühel leheküljel või ka kahel vastand leheküljel loob visuaalse narratiivi, juhatades lugejat ajalises arengus. (Nikolajeva, Scott 2001: 152, 159–161). Nodelman kirjutab, et siiski ei kujuta pildiraamatute pildid liikumist otse, vaid viitavad sellele. Liikumised ja muutused jutus toimuvad ajas, see-eest kujutavad pildid ainult ühte hetke ajavoolust ehk konkreetne pilt võib olla eraldatud tervest ajaruumist. (Nodelman 1988: 159) Nikolajeva ja Scott (2001: 139–153) on esile toonud kolm võimalust, kuidas pildiraamatud edastavad aja kulgemise ja liikumise mõistmist: 1) samaaegne järjestus – tegelane esineb korduvalt ühes pildis eri ajahetkedel; 2) järjestikused pildid – kaadri sündmused arenevad kas ühel või mitmel leheküljel; 3) lehekülje pööramisel paljastab iga järgmine lehekülg uue olukorra või tegevuse. Nodelman (1988: 175) sõnab samuti, et illustraatorid kasutavad neid kui visuaalseid jutuveestmise tehnikaid, seda piltide korduvuse ja tegevuse jätkumise tundeks. Ta lisab, et tihti on pildiraamatute omapäraks näidata tegevust enne selle enda haripunkti: lugeja kujutab ette liikumist ning täidab ka piltide vahelised tühimikud pildiraamatutes. (Nodelman 1988: 159). Marja-Liisa Platsi pildid Heli Illipe-Sootak loos „Pörkölt“ on dünaamilised: tegelane justkui seisab, aga tegelase olek on siiski liikuv – ta tõmbab kinda kätte (vt Joonis 5). Erinevad aspektid, nagu pilkupüüdev punane värv ja liikumine, nii ajas kui ka ruumis, on illustratsioonil korraga töös. Pilt konkretiseerib verbaalset teksti, neid on selle stseeni puhul kujutatud sümmeetriliselt. Liikumine lisab pildiraamatutele tasandi, kus tegevus, tegelased, emotsioonid saavad lugejale mõistetavamaks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et lasteraamatutes on olulisel kohal nii raamat oma füüsilisel kujul, selle pildi ja teksti sümbioos, laps, kellele ette loetakse või kes ise loeb ning täiskasvanu, kes loeb kõrvalt. Sellisel juhul võib muutuda verbaalse ja visuaalse teksti kooskõla: tõlgendamisviisid on vastavalt vanusele, kogemusele, teadlikkusele erinevad. Tõsiasi on see, et täiskasvanud lugeja mõistab kunstilisi taotlusi lasteraamatutes paremini, kuna need esitavad enamjaolt täiskasvanute endi käsitusi – laps ei mõista väljendeid, nagu näiteks „kitsilik“ ja „sentimentaalne“. Samuti on täiskasvanud lugeja see, kes saab juhendada ettelooetavat lapsele. Piltide eesmärk verbaalse ja visuaalse teksti sümbioosi kohalt on siiski sama: illustratsioon võib teksti täiendada ja laiendada, tekst võib kirjeldada pilti ja koos võivad nad olla ka tervikuna toimivad. Lasteraamatutest arusaamine on sihtgrupiti erinev: kui väikelaste teostes esineb rohkem pilte ja vähem teksti, siis vanemate laste teostes verbaalne tekst domineerib

võrreldes illustratsioonidega. Laste seisukohalt peavad pildid olema õnnestunud ehk selged ja muljerikkad, pilte peab olema võimalik ka üle lugeda ning nad peavad olema lahti mõtestavad. Hasso Krull illustreerib lapse vaatenurka selgesõnaliselt: „pilt on maailma kiri, ta ütleb, mis ilma peal näha on, ja ütleb ka seda, mida näha ei ole, sest pilt võib näidata nähtamatut. Lugu jutustab seda, mida me muidu ei tea, ja pilt näitab, mida me muidu ei näe“ (Krull 2021: 17).

1.2 Autoriraamatu olemus ja „olu“ eesti lastekirjanduses

Väljend „autoriraamat“ on tulnud Krusteni sõnul Eestis kasutusele 1990. aastatel. See tähendab teost, mille on loonud üks ja sama isik eri meediumeid kasutades. (Krusten *et al* 2006: 26) Tänapäeval on see mõiste ambivalentne: autoriraamat on justkui ükskõik mis teos, mille on loonud autor ise. Seda toetab Piret Rauaga tehtud intervjuu (vt Lisa 2) ja eravestlus lastekirjaniku Anti Saarega (Saar 2025). Selle väljendi alla võiksid sobida kõik loodud raamatud, mida konkreetsed autorid on kirjutanud. Sobilikumaks väljendiks kasutati Eesti Lastekirjanduskeskuse 2025. aasta koosolekul „autorite loominguline voolavus“. Selle fraasi looja lastekirjanduse uurija Jaanika Palm kasutab väljendit uute nähtuste kirjeldamiseks lastekirjanduses, mis hõlmavad ka autoreid, kes on vahest kirjutanud teksti, teinekord jälle teinud pildid ning siis ka pannud need kaks ühes raamatus kokku (Palm, 2025).

Käesolevas töös kasutatakse *autoriraamatu* mõistet edasi tähenduses, kus ühelt autorilt on loodud nii tekst kui pildid, kuna selle töö raames on taoline definitsioon kergemini mõistetav. Eestis leidub mitmeid autoriraamatute loojad, neist lugejale tuntuim võiks olla Edgar Valter oma raamatutega „Kassike ja kakuke“ (1995), „Pintselsabad“ (1995), „Pokuraamat“ (2009). Autoriraamatute loojaid on veel näiteks üldsusele tuntud Henno Käo teostega „Kuningas, kuninga kass ja teised“ (1993), „Kui veel telekat ei olnud“ (2001), „Kosmiline teekond – kõige suurem seiklus: Urantia raamatu ainetel“ (2015). Kaasajast väärivad tähelepanu Tiiu Kitsik (näiteks „Lepatriinu täpid“ (2016), „Krokodilli saba“ (2019), „Emil, Sass ja kivimutukad“ (2022)), Kristi Kangilaski (nt „Päike läheb puhkusele“ (2012), „Suur rüütel“ (2021), „Hea tunne“ (2022)) ja Kertu Sillaste (nt „Pannkoogiraamat“ (2012), „Mina

olen kunstnik“ (2018), „Appi!“ (2021), „Ma ei karda“ (2022)²). Samuti on Piret Raud üks neist autoriraamatute loojatest, kellelt on ilmunud seni 21 teost (ELK), mille on ta ise illustreerinud ja kirjutanud.

1.3 Piret Raud ja tema loominguline panus

Vabakutseline kirjanik ja illustraator Piret Raud on sündinud 1971. aastal kirjanikke perre, vanemateks Eno Raud ja Aino Pervik. Ta lõpetas Eesti Kunstiakadeemia 1995. aastal ja MA graafika eriala 1998. aastal. Iseend iseloomustades kui kirjutava kunstnikuna (Niitra 2020: 11) on Raud tegelenud vabagraafikaga, illustreerinud lasteraamatutest näiteks Ellen Niidu „Ühel viivul vikervalgel“ (1999), Astrid Reinla „Pätut“ (2000), Peeter Volkonski „Onu Volgi värsiaabitsat“ (2004) ja oma ema Aino Perviku sarja „Paula elu“ (2001–2008). Kokku on Raud illustreerinud rohkem kui 40 teost. Raulal on üks kirjutatud teos, mida ta ei ole ise illustreerinud – see on Hillar Metsa illustratsioonidega „Tobias ja teine B“ (2010). Paljud tema tööd on ilmunud ka välismaal, millest mõned on trükitud esmalt võõrkeeltes, näiteks „Kõik võiks olla roosa!“³. (ELK) Piret Raud on rääkinud intervjuus, et lastekirjanduse maailmas domineerivad kaks suuremat tendentsi: elitaarne ja kommertslik suund. Elitaarne suund sisaldab tunnustatud ja uurijate huviorbiidis olevaid toetusi saanud raamatuid ning kommertslik suund, mis on äril üles ehitatud, on lapse tasandil atraktiivsed (sätendavad). Piret Raud paigutab enda loomingu nii elitaarsesse kui ka kommertslikusse suunda – tema illustratsioonid võivad olla veidi elitaarsemad kui jutud. Näiteks peavoolu alla kuulub tema sõnul teos „Emma roosad asjad“ (2010). (Kaldmaa 2013) Siin on asjakohane tuua Mare Mürsepa öeldud tõik – pilt lasteraamatus võib olla ka pelgalt müügiartikkel (Mürsepp 2003: 58). Piret Raud loob oma teosed algusest lõpuni ise põhjusel, et pilt ja tekst peavad pildiraamatutes omade väljendusvahenditega rääkima sama lugu, see tähendab olema tihedamalt seotud kui juturaamatus, seejuures ei tohi tekst olla olemasolevat pilti kirjeldav.

² Kertu Sillaste näite teostest tuleb eraldi märkida viimased kaks raamatut, olles sõnatud pildiraamatud. Sõnatud pildiraamatud on Eestis vähe viljeletud žanr.

³ 2014. aastal ilmus see jaapani ja itaalia keeles ning aasta hiljem ilmus see eesti keelde

Raud ütleb, et „pilt ja tekst peavad tulema koos“. (Kaldmaa 2013: 2–4) Samuti on tema jaoks oluline, kui raamat koosneb erinevatest meeleoludest ja tunnetest: „Tahan, et raamat, mida ma teen, ei põhineks hetkelisel tundevirvendusel, vaid kannaks eneses mõnd põhjalikumalt läbimõeldud ideed, ning et see oleks teostatud võimalikult professionaalselt.“ (Pikkov 2023: 26)

Lastekirjanduse uurija Mari Niitra kirjutab, et kirjaniku-illustraatori teostes ei ole tegemist tavalise reaalse maailmaga, vaid visuaalselt välja töötatud eneseküllase maailmaga, mis sarnanevad ühiskonna probleemide tõttu reaalsusega. Raua juttude omailmad on mängulised, huumoriküllased, absurdi tasemele pööratud ning läbivaks tunnuseks on teostes humanism: kõik päriselulised tõsised probleemid leiavad lasteraamatutes lahendused, mistõttu on Piret Raud ka Eesti lastekirjanduses maastikul nii hoitud kirjanik. Niitra on liigitanud reaalseid probleeme ühiskonna sotsiaalseteks, psühholoogilisteks ja keskkonna probleemideks. (Niitra 2020: 11–13) Raua kunstistiil tuleb kaudselt sügavtrükitehnikatest, tarvitades täppe, katkendlikke jooni ning hele-tumedust (Pikkov 2023: 26). Ta kasutab selgeid kujutisi, skemaatilisust ning deklaratiivsust: tema käekirjale on iseloomulik konkreetne, äratuntav ja võõristust tekitav pildikeel ehk tema tööd ei ole „nunnud“ ega „klišeelikud“. (Niitra 2020: 11) Omailmades on Raual kindel ja eriline kunstniku stiil. Ka Hasso Krull kirjeldab Raua töid skemaatiliseks⁴, näiteks teoses „Juurtega aed“ (2020) on tegemist must-valge piltkirjaliku minimalismiga: „pilt mõisteliselt osutab mingile esemele või sündmusele“. Skematism tähendab illustratsioonide sündmuste ja suhete retoorilise skeemi kujutamist. Lapsele on arusaadav tajuda tegelaste kujutamist, nende tegevusi ning ruumi olemust. (Krull 2021: 18) Niisiis toimib Raua visuaalne ja verbaalne sümbioos tema omailmas.

Piret Raud on öelnud enda loomingu protsessi kohta, et „Kirjutamises ja joonistamises on tegelikult üllatavalt palju ühist: nii tekstis kui piltides on tähtsal kohal rõhud ja rütm, kompositsioon. Mõlemal pool on täpselt samamoodi vaja leida õiged värvingud, tumedused ja heledused, peensused ja robustsused. /.../ Napi tekstiga pildiraamatut luues valmib mul kõigepealt tekst, kusjuures vägagi viimistletud tekst, ning alles seejärel pildid.“ (Pikkov 2023:

⁴ Krulli retooriline liigendus skematismist: peavool on skematism (S), mille vastuvool on maalilisus (M). Erinevad kooslused on võimalikud: puhas skematism (+S-M), valdavast skematism (+S(M)), tugev maalilisus (+S+M), valdav maalilisus skematismi täienduses (+M(S)) ja puhas maalilisus (+M-S). (Krull 2021: 18–20)

26–27). Samamoodi lisab ta, et illustratsioon tekib koos tekstiga ja seda koos autori mõtetega.
(Pikkov 2023: 28)

2. Piret Raua autoriraamatute analüüs

Käesolevas peatükis on analüüsitud Piret Raua nii väikelaste kui ka eelkooliealistele mõeldud autoriraamatuid. Väikelasteraamatud on lühikesed, visuaalset teksti on rohkem kui verbaalset, teosed on üldiselt värvilised – need on ühe tooni kesksed, näiteks pildiraamatus „Juurtega aed“ domineerib oranž, teoses „Meri“ sinakas-roheline ja kollakas toon ning lasteraamatus „Järve kiri“ valitseb sinine värv. Eelkooliealiste sihtgrupile mõeldud raamatud on sügava narratiiviga, mida võib, aga ei pruugi toetada visuaalne tekst.

2.1 Sõna ja pildi suhe väikelastele adresseeritud raamatus

2.1.1 „Juurtega aed“ (2020)

Piret Raua lasteraamat „Juurtega aed“ (2020) kuulub fantastiliste sugemetega pildiraamatute hulka: ellu on äratatud kivi ja täht, kõnelema pandud puud ja teised tegelased. Protagonist on väike puu, kes võtab sõna otseses mõttes jalad alla ja alustab teekonda enese leidmisel. Oma vaatnurki jagavad teised personifitseeritud puud, taimed, aga ka täht ja kivi. Teos käsitleb teemasid, nagu tunded, päritolu, teekond, eneseareng ja sõprus, motiivideks kartus, põgenemine, ühtekuuluvustunne ja loodushoid. Autori käekiri on detailne: tušiga joonistatud illustratsioonide pind on üksikasjalikult kaetud täppide või looklevate joontega ning raamatu maailma on kujutatud kahemõõtmeliselt, Teos sai 2020. aastal Hea Lasteraamatu nimekirja ning oli 2020. aastal Eesti Kultuurkapitali lastekirjanduse sihtkapitali auhinnakandidaat.

Teose keel on väikelapsele kerge: helijäljenduslikud sõnad „viu“ ja „raks“⁵ on kaasahaaravad, seda eriti siis, kui ette lugev täiskasvanu mängib oma hääletooniga. Uurimistöõ teooria peatükis kirjutasin Nodelmani käsitlest (1988), kuidas narratiivi ettelugemine teatava hääletooniga tekitab loole ka visuaalselt sügavama emotsionaalse atmosfääri. Keeleliselt on

⁵ Teoses „Juurtega aed“ on pagineerimata leheküljed. Edaspidi pole nummerdamata lehekülgedele viidatud.

tekst mõnes kohas kordav, näiteks „väike puu“, mis on ka nimetus-nimi peategelasele, ka sõna „eemale“: „Eemale metsast! Eemale koledast saest! Eemale!“. Raamatus esinevad lühikesed lihtlauseid, mõnel korral oranži värviga ühesõnalised hüüded („petis“) või onomatopoeetilised sõnad (nt „plups“). Visuaalne sõnade välimus – suurus, pikkus, asend – pälvib lugeja tähelepanu ja annab juurde mõtteainest: trükitähtedes kirjutatud suured sõnad meenutavad kõvemini öeldut ning seega võivad viidata karjuvale toonile. Lisaks on kujutatud sae häält tööriista ümber verbaalselt nii kirja- kui ka trükitähtedes, viitades otseselt sae vinguvale ja valjule häälele. Kõik nimetatud püüab aga noore lugeja huvi.

Teekond märgib teoses enesearengu motiivi, mille ajendiks on ebameeldiv faktor – saag, mis on teose kontekstis kui metsa ähvardav objekt. Lisaks esitab see tegur ka Eestis aktuaalset lageraie motiivi. Tulles tagasi enesearengu motiivi juurde, õpetab antipaadne tõukejõud lugejat: tegemist on kas mööduva nähtusega või dünaamilise protsessiga, kui ise olla muutja. Teema kõnetab rohkem täiskasvanut lugejat, kuid nooremalt vaatajat saab teosega harida. Ainult visuaalne tekst näitab sae laastavat tööd, seega annab illustratsioon uue teabe sõnalise jutu kõrvale (vt Joonis 3.1.1). See-eest toetavad põgenemise motiivi pildi ja teksti sümbioos: väike puu jookseb (pildil lühikeste juurtega) eemale. Tähtenduslikud on väikese puu lühikesed jalad kui tema kasvamise teekonna algus ning tema oskus enda eest seista ja ennast halvast kaitsta. Väikese puu järgmine arengu punkt on „imelisse aeda“ jõudmine: tegelane mõistab teistsuguse olemise ilu. Siinkohal toetab ka illustratsioon korrapärast „siledat ja käänakuteta“ aiateed, mis kunstiliselt on lahendatud täpselt paksu joonega (vt Joonis 3.1.2). Oluline on tee pikkus vasaku lehekülje servast paremasse lehekülje äärde, mis tähistab ootust ja põnevust jutu narratiivis. Teooria osas kirjutasin Nikolajevale ja Scottile (2001) viidates, et oluline koht on lehepöördel: stseeni lõpp lehe servas paneb lugeja huvituma loo käigust, kuidas lugu edasi areneb, mis aias juhtuma hakkab. Visuaalselt ilmestab korrapärast aeda üksteise kõrval reas kasvavad lilled, siiski erinevate kujude, pikkuste, välimustega puud ning puude raagus ladvad kui geomeetriliste kujunditena soengud – kuusk on lugejale teadagi kolmnurkse kujuga (ikooniline pildi funktsioon), aga ka teiste puude latvu on esitatud visuaalselt kolmnurkselt, ringjalt või ruudukujulistena, millest võib järeldada kui pedagoogilist lähenemist geomeetrilistele kujunditele (vt Joonis 3.1.3). Väikese puu areng aias muutub vastavalt tema tahtele sobituda olemasolevate puudega, mis võib tähistada tema sisemist soovi olla kogukonnaliige. Väike puu muutub vastavalt teiste tahtele luuaks, kelle väikesed

jalakesed on õhus ja kohev soeng luua harjaks, nüanssi lisab osaline ümberpööramine: väikese puu silmad ja nina jäävad lugejale samale kohale. Siin toetab visuaal verbaalset teksti. Samuti toetab pilt väikese puu vajadust sarnaneda teistega: väike puu vaatab ees seisvat imelist aeda alt ülesse. Arengu järgmine etapp on väikese puul kuulata elukogenud kõrvaltegelaste lugusid, kes harivad peale väikese ka aia teisi elanikke. Visuaalne tekst lisab siin uut infot: tegelaste juttu ilmestavad uued pisidetailid, näiteks lombi loo puhul on uueks infoks koerast tulevaid vihmapiisad, mis tekitavad huumorit: koer pissib, tuldpurskava lohe silmad on kõhu peal, mitte peas (vt Joonis 3.1.4). Inimesed näevad psühholoogilise taju võimena juhuslikes ilmingutes tähenduslikke kujundeid (pareidoolia): pilvedena esinevad ka vihmapiiskades seen, lill ning ka kala. Lisaks tulevad esile värsked üksikasjad visuaalil tähe ja kivi loo puhul: tähe kõrval on kuu ja rakett ning kivi kõrval omanäoline täpiline palmipuu (vt Joonis 3.1.5 ja Joonis 3.1.6). Selliseid lisandused visuaalses tekstis laiendavad maailma ja taust muutub vaatajale-lugejale mitmekihilisemaks.

Juba loo alguses konkretiseeritakse väikese puu metsast tulenev algupära nii verbaalsete kui ka visuaalsete väljendusvahendite kaudu. Visuaalselt on „suur mets“ kujutatud must-valgel illustratsioonil kahel täislehel ning eriilmeliste metsapuude omapärasus ilmneb lehtpuude ja kuuskede erisuses (vt Joonis 3.1.7), millest võib järeldada, et metsa erinevus sümboliseerib justkui igaühe erilisust individuaalsel tasandil. Päritolu teemale tuleb uus kihistus: igaüks on unikaalne. Ilusa aia rahulolematud sihvakad puud ei võta väikese puu päritolu tõsiselt, vaid jagavad kõrgilt teadmisi päritolu vajalikkusest. Ründava olekuga rääkiv porgand vahendab enda maailmavaadet: „Kui sul pole juurt, siis pole sind üldse olemas!“. Porgand visuaalses tekstis ilmestab ühtainsat suurt terviklikku juurt kui tugeva taustaga ideaalset päritolu. Teoses esitletud korrapärase aia ja puude ühtekuuluvustunne sümboliseerivad subjektiivset perfektsust: täiuslik ollakse siis, kui kinnitunud suured tugevad juured on olemas. Väikese puu enese tõestamise ebaõnnestumist toetab ka visuaalne tekst: väike puu näitab enda sarnanemist teistega end ümber pöörates. Tuhandevitsalise kase endeline hoiak ilmneb ka visuaalselt: vaenulikul kasel on tõsine nägu ning kase käsi meenutavad tema tüvest välja kasvavad vitsad.

Verbaalses tekstis tekitab „kõige suuremate juurtega puu“ lahknevust teiste puude (ja porgandi) varem öelduga: nad on „väga lahked ja armastusväärased“, kuigi see ei tule esialgu ei pildilt ega tekstist välja. Suurimate juurtega puud on kujutatud üle terve lehekülje, tema juuri

on illustreeritud inimkeha organitega (süda, kopsud, magu, maks) ja kätega (vt Joonis 3.1.8). See loob visuaalselt uue tähenduskihi: kaua elanud ja välja kujunenud suure puu juured tähistavad tema tugevat päritolu. Teos „Juurtega aed“ rõhutab, et juured ei määra ainuüksi kuuluvust. Loo lõpus kiidetakse väikese puu kaunist võrakuju ning kogu aed naeratab – seda nii verbaalselt kui ka visuaalselt (vt Joonis 3.1.9). Teistest erinev (väike) puu hõljub värviliste liblikatiibadega maapinna kohal, jäädes muutumatu ilmega teistest eristuvaks. Raud näitab, et kuulumine ja väärtus ei sõltu juurte pikkusest, vaid muudest omadustest, tähistades ka individuaalsuse erisust.

Visuaali roll on teoses näidata veel aja kulgu. Verbaalne tekst informeerib lugejat kahesuguse aja möödumisega: esiteks kestab väikese puu teekond mitmeid ööpäevi ning teiseks toimetab väike puu ilusas aias neli päeva. See-eest visuaal laiendab ja täpsustab kirjas öeldut ning lugeja teab, et mitmed ööpäevad reisiteel toimusid terve aastaaja vältel: loo alguses näidatakse sügist (puudel kaovad lehed), talve (mäel sajab lund) (vt Joonis 3.1.10), kevadet korrapärasesse aeda jõudes (lisaks tähistab porgandi olemasolu varakevadet). Lasteraamat lõpeb kevades (puudele tulevad oranžikad lilled), sümboliseerides positiivsust, sõprust ja eelkõige enesearengut. Elukevade sümbol saab siin poetilise tähenduse. Ent nelja päeva möödumist aias pole otseselt kujutatud, seda saab teada ainult tänu verbaalsele tekstile. Täiendavalt on visuaalil kujutatud mõnes kohas värviliselt: oranži toon tekib väikese puu lahkumisega metsast ning värviga on kujutatud tema rännuteed, näiteks maapinda, künkalist teed, mäge ja veekogu. Ehkki intervjuus kirjutas Piret Raud (vt Lisa 2), et kujundaja on digitaalselt värvi juurde lisanud, on värvil lasteraamatus oluline roll, kuna teos on siis tervik.

Teoses „Juurtega aed“ on pildiraamat lugejale terviklik: tekst ja pilt täiendavad teineteist. Piret Raua juure-teema kui millegi algus ja algupära loob teoses tähendusliku kihi: kõik on kuskilt pärit, ent kõigil on oma lugu ning ühest tegurist ei saa hinnangut anda.

2.1.2 „Meri“ (2021)

Piret Raua pildiraamat „Meri“ (2021) ühendab poetilise visuaal-verbaalse narratiivi, kõnetades eri vanuserühmi. Teos on keeleliselt lihtne, kuid sisult mitmetasandiline, mistõttu

sobib teos nii mudilastele kui ka täiskasvanutele. Teoses esinev nii täiskasvanu kui lapse tasand teenib seega kahest auditooriumit. Lapsi võivad köita personifitseeritud loomad (nt kalad, kass) ja meri ning pehmed värvitoonid. Piret Raud kirjutas intervjuus, et kasutas lisaks tušile akvarellvärve (vt Lisa 2). Teoses käsitletakse suhteid, sõprust, sealhulgas teineteisega arvestamist, oma või teise aja lugupidamist, õpetamist, kasvatamist, iseseisvust ja lugemise olulisust. Taustal esineb ka loodushoiu teema: vaikus on kui loodusvara. Pildiraamatul „Meri“ on kõiketeadev jutustaja.

Teose tegelasteks on meri, kalad ja kass. Meri peategelasena on justkui lapsevanema kehastus: ta hoolitseb ja jagab teadmisi kaladele ning on rammestunud kui kalade käitumine läheb ülekaite: „Kuid vahel meri väsis ja oli kurb – näiteks siis, kui ta oleks tahtnud mõelda oma mõtteid, aga ei saanud, sest kalad lärmasid ja jonnisid“⁶. Kuna kurnatud meri lahkub, ei loe ta enam kaladele ette, ja siis, kui ta tagasi tuleb, õpetab ta kalad lugema. Nii tekkis merel perspektiiv edaspidiseks hinge tõmmata. Lisaks on didaktiliselt langenud vastutus eemal olnud vanemale, kuna vabandab kalade ees eemal olemise pärast. Kui meri kehastas täiskasvanust lapsevanemat, siis mänguhimulised ja nõudlikud kalad kehastavad metafoorselt lapsi. Kalade puhul on tegemist arengu varasema eluetapiga: nad sõltuvad tugevalt täiskasvanu hoolet ja meri tekitab neile turvatunnet. Siiski arenevad „lapsed“ ettelugemise jooksul: lootusrikkalt ja kuulekalt on kalad nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt valmis taas juttu kuulama (vt Joonis 3.2.1). Seda võimalust pakkus kass, kes kehastab kavalat omakasupüüdlikku tegelast, kaubeldes kaladega. Kass muutus kalade ees ettelugejana võimupositsioonile, kellele kalad näitasid üles austust. Lisaks on oluline üksainus hetk, kus jutustaja hääl tuleb otsekõnes välja, manitsedes kaladega, kui kalad on nõus kassile söödaks minema: „Rumalad kalad!“. Selline taamal otsekõnes hääl suhtleb otse lugejaga ning annab seega didaktilise mõõtme: isegi kui tegemist on halva tegelasega, tuleb täiskasvanud ettelugejal teha lapsest lugejale selgeks hea ja halva vahe. Lisaks on oluline tõsiasi, et dialoog toimub ainult kalade ja kassi vahel. Mere ja kalade suhte puudumine peegeldab täiskasvanu ja lapse vahelise suhte keerukust. Samas laseb selline valik lapsel mõtestada ja täita tühimikud omas tempos, toetudes illustatsioonidele.

⁶ Teoses „Meri“ on pagineerimata leheküljed. Edaspidi pole nummerdamata lehekülgedele viidatud.

Käesolevas teoses on tegelaste välimus muustrilise ja usja üksikasjaliku tekstuuriga, mis tekitab ka mehaanilisust. Näiteks on kavala ja ahne kassi kere sasipundar, meenutades lõngakera (vt Joonis 3.2.1). Huvitav tõsiasi on see, et kass tuleb visuaalselt loosse enne verbaalset teksti, mis paneb lugeja aimama uuest tegelasest, mida aga kinnistab verbaalne tekst. Aga kui kassi on kujutatud profiilis, siis seda ei ole tehtud kõikide tegelaskujudega: karaktereid kujutatakse tasapinnal ülalt ja otsevaates, mõned on kahe-, teised kolmemõõtmelised – Piret Raud mängib lapse kujutlusvõime ja ruumi tajuga, mis lisab juurde didaktilise mõõtme.

Visuaal konkretiseerib mere võrdsustamist vanemana ja kalade võrdväärset olekut lastena: merel on kujutatud erinevatel pildidel erinevaid soenguid (ühel korral on näiteks veetilgad juuksetutina, teisel korral tagurpidi meduus, nagu kinni seotud hobusesaba), mis annavad mõista, et tegemist on naise kujuga (nt vt Joonis 3.2.2). Lapsest lugejat võivad köita mere nüansirikas ja lapsemeelne nägu, kelle ilmed muutuvad vastavalt olukorrale: kord on ta kurb, kord rõõmus või neutraalne. Näiteks loob mere keskendunud ilme visuaalil unejuttu lugedes hooliva ja rahuliku atmosfääri, andes mõista turvalisest keskkonnast – kalad kui lapsed on väärtustatud (vt Joonis 3.2.2). Kärarikkaid kalu iseloomustab pildidel lollitavad näoilmed, nende suudest välja tulevad keeled ja täpid. Visuaalselt on kalade sisemust kujutatud detailsete usjate joonte ja täppidega, mis väljendab nende ohjeldamatut ja sisemiselt rahutut olekut (vt Joonis 3.2.3 ja Joonis 3.2.4). Samuti on loomadel kujutatud kangastunud pilku suurte ketastest silmadega, mis peegeldab mõnes mõttes peataolekut (nad on kohal, kuid ei taju miskit). Suunamata pilku võib seostada pildi häälestava funktsiooniga (Krull 2021): lapse jaoks võivad suured kettad tekitada hoopiski nalja ja mängulisust. Samuti tekitab see ikoonilise ja indeksaalse funktsiooni erinevust – lapse jaoks on kuju ja silmad selged (ikooniline), kuid sisu tekib juurde sündmustiku arenedes (indeksaalne).

Liikumist kujutatakse mitmel illustratsioonil, näiteks pildil, kus meri hõljub ning temast kukuvad loomad välja, rõhutab mere eemaldumist igapäevasest hoolitsemisest, mis annab omakorda märku lapsevanema vajadust oma aja järele (vt Joonis 3.2.5). See on arusaadav täiskasvanud lugejatele. Lisaks on kujutatud mere ja kalade embamist mere näo ümber olevate loomakestega (kalad, ussikesed, meduusid, meritähed, kilpkonn), mis toetab kallistamise tähendusvälja (kõik on koos, tekib ka ringmängu tunne) ning see võib lapsest lugejale olla huvitav ja arusaadav (vt Joonis 3.2.6). Visuaalne tekst toetab verbaalset teksti, näiteks kui

tekstis on kirjas, kuidas meri vannitab kalu, siis ka pildil hulbivad-ujuvad kalad meres kui vannis, mere käes on kollane part, mis meenutab kummiparti kui sümboolset vanni mänguasja (vt Joonis 3.2.7). Teoses on kasutatud pastelseid toone, merd illustreerib sinakas roheline värv, kalad on kollakad. Värvid ilmestavad teoses seega tegelasi ja kohti, loodust, mis teeb visuaali lugejale omasemaks. Intervjuus kirjutas Piret Raud (vt Lisa 2), et pildiraamatu puhul on ta kasutanud tušši ja akvarellvärve.

„Meri“ sisaldab lapsevanemaks olemise rõõme ja katsumusi, käsitledes päriselulisi teemasid fantaasiaküllaselt, toimudes konkreetsete tegelaste ja nende suhete ümber. Pildiraamatutes kujutatu peab laste tähelepanu haarama, seega suured ja selged detailid, nagu näiteks meri ja tema näoilmed, ergutavad last visuaalselt süvenema. Illustratsioon ei asenda kujutlusvõimet, vaid paneb lapse mõlgutama tegelaste sisemaailma üle, luues tõlgendust nii emotsioonidele kui ka sotsiaalsetele suhetele. Siin saavad lugejad mõelda ja arutleda näiteks mere ja kalade suhte üle. Piret Raud on loonud elulise maailma, teinud selle mänguliseks ning andes lugejale jõudu. Nii visuaalselt kui ka verbaalselt terviklik teos „Meri“ on kui ood vabadusele, haridusele ja perekonna suhetele.

2.1.3 „Järve kiri“ (2023)

„Järve kiri“ (2023) on väikelastele kirjutatud teos ning Raua viimane lasteraamat. Tegemist on fantaasiarikka pildiraamatuga – Piret Raud on loonud oma maailma metsa keskkonnas, pannud elama järve, andnud hääle pudelile, sillale, ahvenale, andnud tegelastele tunded ning seda kõike nii verbaalses kui ka visuaalses tekstis. Teos tegeleb tunnete toimetulekuga, vaatluse all on igatsemine, unistamine, elutee ja eneseareng. Piret Raud on lasteraamatus kirjutanud igatsusest isiklikul tasandil, mis esialgu võib pälvuda rohkem täiskasvanu kui lapse tähelepanu: loo sentimentaalsus ja poeetilisus verbaalses tekstis võib ettenähtud adressaadile olla liiga küps. Lapse perspektiivis teevad jutustuse kergemaks lühikesed lihtlaused ja korduvad sõnad: „Ta nimelt igatses. Igatses meeletult!“⁷, reisima „mitu päeva“ ja „mitu ööd“ ning visuaalne

⁷ Teoses „Järve kiri“ on pagineerimata leheküljed. Edaspidi pole nummerdamata lehekülgedele viidatud.

pool. Teos märgiti 2023. aastal Hea lasteraamatu nimekirja ning oli samal aastal nominent Kultuurkapitali kirjanduse aastapreemias lastekirjanduse kategoorias.

Peategelasena esitatav järv on arutlev ja tundeline ning igatseb mere järele. Teiseks kangelaseks on asjalik pudel, kes kukub järve „kõige suurema igatsuse sisse“ ning võtab enda ülesandeks järve meeolelu tõsta. Pudeli kukkumist on kujutatud illustratsioonil: liikumist kujutavad järjestikused vertikaalsed pudelid, mille maandumist osutab pudeli asend järve silma kohal – valge silm musta täpiga ilmestab ka pudeli personifitseeritud olekut (vt Joonis 3.3.1). Pudel soovib kirjutada järvel kiri merele ning järv toimibki nii. See osutab järve enesearengule: ta võtab sõbra nõu kuulda ning paneb oma emotsioonid sõnadesse. Pudeli teekond mereni on pikk ka visuaalselt: illustratsioonil, kus järve pole kujutatud, liigub pudel vasakust lehe servast parema lehekülje äärde, näitamaks, et reisitee võtab aega. Samuti on teda näidatud jõe eri kohtades, osutades liikumisele (vt Joonis 3.3.2). Pudel kohtub teekonnal takistustega: ahven pidurdab pudeli teed, arvates, et pudelil on häid ussikesi, ning sild paneb oma jala pudelile ette, kartes, et pudelis on pomm. Kuid kui pudel kirjeldab, mida ta endas kannab, jagavad pudelit piiravad tegelaskujud ka oma igatsust kellegi järele. Kui tegelaskujud on järvega samastunud, lastakse pudelil minna. See on omamoodi õpetlik: igatsust tunnevad kõik, kõik igatsevad midagi või kedagi. Ahven ja sild kuulasid ja tahtsid olla kuulatud, nad ei oodanud midagi vastu ning mõistsid järve ja mere tähendust. Meri sümboliseerib kauget kujutletavat sõpra või unelmat. Pudeli teekonnale jääb veel lehm, kes on edasi tõukava jõu motiiv. See-eest pärsib pudeli rännuteed suur kivi – see ei liigu eest. Verbaalne tekst kirjeldab, et kivi ei tea ning teda ei huvita, mis on igatsus, ning visuaalis on teda kujutatud tõsise pilguga ükskõikse ja kolossaalsena. Pudeli teekond on kui elutee oma tõusude ja mõõnadega: elurajal võib kohata nii pettumust valmistavat vastuseisu kui ka tuge, olgugi et mõnikord ei pruugi seda vaja minna.

Teoses „Järve kiri“ põrkab pudel vastu kivirahnu, ning laine uhub järve kirja vette. Pudeli purunemine toob nii verbaalses kui ka visuaalses loos pöördelise murdepunkti: sõnalises tekstis avaldub järve kirja pandud spontaanne kiri kõigile ja seda luuletuse kujul. Igatsust kirjeldavad sentimentaalsed sõnad „Sosin. Lõhn. Õrn. Magus. Kauge. Lähedane. Lõpmatu.“ jõuavad igale poole ja kannavad igatsuse mõju tegelaste üleselt: „Korraga oli luuletus liivas ja vetikates, vees peegelduvas taevasinas ja meretuules, mis kandis sõnu

kaugemalegi.“. Visuaalselt kirja pandud kujul väärib tähelepanu erineva kuju ja värviga esitatud sõna „LUULETUS“ – trükitähtedes ja sinises toonis nihutab see lapse fookust pildilt sõnalisele tekstile (vt Joonis 3.3.3). Samuti puudutab luule pudeli katkiseid kilde: „Sõnad lihvisid kildude servad ümaraks ja armsaks.“. Loo autor loob kontakti lapsega, sinatades lugejat: „Isegi see siledaks uhutud killuke, mille sa mere äärest liiva seest leidsid, on saanud luuletust tunda.“ (vt Joonis 3.3.4).

Piret Raua teose „Järve kiri“ visuaalne pool kasutab endas avatud raamatu mõlemat lehekülje poolt, samas kui verbaalne tekst esineb kas paremal, vasakul või mõlemal leheküljel. Ka lehekülgedel, milles on veidi pikemalt verbaalset teksti, on kujutatud pilvi, lilli, liblikat või jõge, mis enamasti lõpeb lehe serval, tekitades lehepöördel vajaduse küsida „mis saab edasi“. Visuaalne ruum on lapsele mänguline: antropomorfset järve ja teisi tegelasi näidatakse nii ülevalt kui ka otsevaates. Esialgu tutvustatakse lugejale järve, teda ühendavat jõge ning merd ülalt vaates, kuid lugejale otsevaates on tasast ja üksluiset mere figuuri näha alles viimase takistuse, kivirahnu taga. Pudelit kujutatakse see-eest alati otsevaates, tema ruumilisust vihjab täpiline faktuur.

Järve motiiv kujutab sisekaemust enese unistustesse. Esimest korda näidatakse järve lugejale konkreetse meeoluga ja näota, mille põhjuseks võib olla loo algus – autor laseb lugejalvaatajal mõelda, milline on „keset sügavat metsa“ elav järv. Visuaalne tekst annab uut infot hetkel, kui järve silmaks on viltune noorkuu ning tähtedena kurblik suu (suunurgad on alla), mis verbaalselt kinnitub alles järgneval lehepöördel järve nukker meeolu. Visuaalne tekst toetab verbaalset teksti, andes vaatajale elamust juurde hetkel, kui pudel soovib järvel kirja kirjutada ja järv toimib vastavalt: otsevaates on järve üheks silmaks pöidla ja nimetissõrme vahel olev pudel (kätt on kujutatud lookleva joonega) ja teiseks silmaks kirjasulg (samuti looklevalt illustreeritud joon käelabani). Visuaalne tekst lisab uut informatsiooni hetkel, mil järv kirjutab oma tunnetest merele. Visuaalselt on keeruline edasi anda poeetilisi sõnu, nagu näiteks „sosin“, „magus“ või „lähedane“, see-eest on autor teinud seda omanäoliselt: füüsilise luuletuse asemel kasvavad järvest välja looklevad jooned, mis meenutavad jõgesid või ojasid, taimi (kuusk, roos, lill silmana), loomi (jänese ja luige pea, luige tiib, putukas) ning muid elemente (pilved, taevatäht, liblikatiivad, kitarri moodi leht ja jäätis). Järve kujutatakse rõõmsana peale merele kirja kirjutamist: nimategelasel hakkas „kerge ja mõnus“ ning seda

tunnet edastavad silmaks olev õiega vesiroos ja suuks olev ussike, suunurgad ülespoole. Lehma tegelaskuju on nii verbaalselt kui ka visuaalselt kirjeldatud ja kujutatud täpilisena. Piret Raud on ka motiveeriva kõrvaltegelase puhul detailne: lehma laigud muutuvad peale kokkupuudet järve luulega – täpid muutuvad tähtedeks, planeetideks ning kuuks – ja kui verbaalselt sõnab lehm „Muu!“, siis visuaalselt muutub ka tema suu kuju illustratsioonil – muu-häälitsus tekitab lehmalt torujaid huuli (vt Joonised 3.3.5–3.3.9). Momendi, mil verbaalselt saavad kõik teada kirjast kui luuletusest, on lahendanud Piret Raud visuaalselt, loomuomaselt detailselt ning illustratsiooni elemente varasemalt korrates: näiteks on lendlevas järves lilled ja tähed, pilved ja kuu, looklevate joonte otsas luige pea, tiib, kuusk, juured – samad elemendid nagu kirja kirjutades. Hetkel, mil verbaalselt ilus ja hea luule jõuab kõikjale, on sedagi visuaalselt kujutatud: hõreda metsana tunduval illustratsioonil on kujutatud ühe puu sees tähti ja planeete, mis toob lugeja nukra järve visuaali juurde tagasi ehk autor kordab siin järve emotsioone. Lisaks tähistab muutust ja arengut kindlalt seisev kivirahn, mis peale luulega tutvumist on nii verbaalselt kui ka visuaalselt viltu vajunud: „Ja külm kivirahn! Too oli nii liigutatud, et vajus härdusest viltu.“. Kivi heldimust ilmestab nii lilleõis kui poetiline sõna tema otsas.

Lasteraamatu tervikuna on värvil oluline koht, kuigi intervjuus Piret Rauaga märkis ta, et kujundaja lisas digitaalselt värvi juurde, nagu ka teose „Juurtega aed” puhul“ (vt Lisa 2). Lasteraamatusse „Järve kiri“ tuleb mängu värv, kui pudel kukub järve: pudel on sinine kuni loo lõpuni. Nagu järve silm on läbivalt pudeli silmaks, tähendades, et pudel kannab järve sõnumit. Samamoodi on sinine värv sümboliks järve kirja puhul. Tundeküllase verbaalse teksti kõrval toob pöördelise murdepunkti loosse pudeli purunemine kildudeks ka visuaal (vt Joonis 3.3.10). Sinised killud jagavad igatsust jutu lõpuni ning veekogud muutuvad siniseks, olles nagu reflekteeriv taevasina (järve kiri jõudis ka taevasse) (vt Joonis 3.3.11). Nii saab sinisest värvist igatsuse sümbol, mis seob teose tervikuks.

Piret Raua pildiraamat „Järve kiri“ käsitleb peamiselt igatsuse teemat. Jutustuse sõnum võib tunduda loo adressaadile esialgu keeruline, lapsed ei pruugi seda mõista, kuid kui ettelugev täiskasvanu ja kuulav laps jagavad ja vahetavad mõtteid, on teos lapselegi arusaadav. Igatsus on emotsioon, mida kõik tunnevad. Autori stiil kutsub illustratsioone vaatama. Teose viimaste lehekülgede illustratsioonidel on kujutatud sinist tasast merd ja lehma, jänese kui ka liblikat

selga. Ümarad ringid taevalaotuses liikumas kaarjalt ühelt poolt teisele poole kannavad mõtet, et igatsuse tundmine on pikaajaline, kuid mööduv ning võivad tekitada meeldivat tunnet: „Kõigil, kes mere lähedusse satuvad, on igatsusest hea.“

2.2 Sõna ja pildi suhe nooremale koolieale adresseeritud raamatus

2.2.1 „Sanna ja salakütid“ (2005)

Piret Raua laste teos „Sanna ja salakütid“ ilmus 2005. aastal tema kolmanda raamatuna, mis on adresseeritud nooremale koolieale (7+). Autoriraamat kätkeb endas ühiskonnakriitilist lugu tavainimeste keskel koos antropomorfiseeritud tegelastega – elevantid teevad inimestele omaseid asju. Loomariigis tegutsevaid inimestatuid tegelasi on kujutatud pooleldi inimeste ja loomadena: neil on elevanti pea, suured kõrvad ja hall nahk, kuid inimese kombel seisavad kahel jalal ning neil on kätel kümme sõrme. Piret Raud on kujutanud Aafrika savannielevantidest päriseluliselt: nad on tuntud suurimad maismaaloomad pikkade kihvade, londi ja suurte kõrvade poolest. Lisaks lahendab autor teoses reaalse maailma pärisprobleeme, seda fantaasiaküllases maailmas, kus valupunktidele leitakse humanistlik väljapääs. Teemad on inimkaubandus, salaküttimine, sõprus, vaimne tervis (nt traumad, enesekriitika) ning iluideaal ja kaalustigma. Kõrvalteemadena esineb ka lapse üksindus peres ning diskriminatsioon. Teos on saanud auhindasid: pälvinud 2005. aasta Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastaauhinna ja diplomi „5 kauneimat Eesti lasteraamatut“ aastal 2005.

Peategelane on Sanna-nimeline elevantitüdruk, kelle vaatepunktile keskendub ka loo kõiketeadev jutustaja: tegelaste suuline kõne on seotud enamasti Sanna dialoogidega. Sellega teab lugeja, et peategelase kogemus on esmatähtis. Aktiivset ja leidlikku Sannat on iseloomustatud sõnaliselt konkreetselt: väikeste võhkadega elevantitüdruk elab Aafrikas. Illustratsioonid verbaalse teksti kõrval on detailsed ning lisavad uut teavet näiteks Sanna riietuse osas (nt vt Joonis 3.4.1). Hooliv protagonist Sanna on kangelaslik rollimudel: tüdruk võitleb õigluse nimel, parendades maailma. Jutustaja aga alustab Sanna eemalolevate vanemate tutvustamisega. Iseenesest ei tule loos välja Sanna kurvastus üksindusest, kuid

kõrvalteemana tuleb seda sõlmituspunkti pärast käsitleda. Nimelt kui Sanna haigeks jääb ja perearst teda külastab, sõnab viimane: „Leidke oma lapse jaoks natuke rohkem aega! Ärge koormake teda üleliia nende huvialaringidega. Väike jalutuskäik vaba looduse rüpes on teie lapse tervisele sada korda kasulikum, kui mingi tantsutund kuskil umbses saalis!“ (Raud 2005: 19–20). Lisaks toonitab visuaalne tekst verbaalse teksti kandvat tähendust: perearsti viibutab sõrmega, jutumullis on olulisim: „Leidke oma lapse jaoks natuke rohkem aega!“ (vt Joonis 3.4.2).

Sanna üksinda olek päädib sõprusega: üllatusmuna seest koorub kilpkonn Bissa. Sõprus on teose üks lähtepunkte: tänu sõpradele pääsetakse halbade inimeste käest ja tänu sõpradele tekib toetav kogukond. Kuigi verbaalses tekstis saab lugeja tuttavaks Sanna sõbra kilpkonn Bissaga juba loo alguses, siis visuaalselt pole Bissat koos Sannaga kuni loo teise pooleni kujutatud (vt Joonis 3.4.3). Sellest võib järeldada, et tekst loob eelhäälestuse sõprade suhte kujutamisele. Sannat näidatakse illustatsioonidel tihti, Bissat vähem, kuid koos on nad pildil alles teose lõpu poole, kinnitades visuaalselt tegelaste sõprust. Sõprus õpetab lugejale suhete hoidmist, selle olulisust ning erisuguse austamist ja maailmavaadete rikastamist.

Teose ebameeldivad teemad on narratiivi tõukejõud: antagonist Fred Tsepeliin esindab salaküttimist ja inimkaubandust – loomi kasutatakse suveniiritööstuse tarbeks. Kurjategijad räägivad elevantidest kui objektidest, mida illustreerib ka visuaalne pilt räigetest tegelastest. Pildi funktsioon on häälestav (Krull 2021): kavala pilguga Tsepeliini ja stereotüüpselt suuremat kasvu pealikuga luuakse vastav emotsioon. Karikatuurselt on esitatud Tsepeliini visuaalil: kõhn, lühike, kahtlase kehahoiakuga, pika nina, vuntside, suurte silmade ja hullunud pilguga. Tsepeliini üks silm erineb erutatud hetkel suurusest teisest (vt Joonis 3.4.4), selline silma ja pilgu suunatuse detail köidab lapsi, nagu kirjutas Mürsepp (vt Mürsepp 1996: 8). Indeksaalne funktsioon annab teada kui petlikute ja manipuleerivate tegelastega on tegemist ning kui sõnad süvendavad ebameeldivat ja tülgastavat emotsiooni Tsepeliinist, siis pilt tegelasest rõhutab seda tunnet. Lisaks on esindatud teoses korrupsiooni teema: omakasupüüdlik Võhavere külavanem kasutab võimupositsiooni ära ning on külas põhjustanud verbaalses tekstis segregatsiooni. Korrupsiooni esindab absurdne visuaal sõgeda pilguga külavanemast: ta seisab suure hunniku nikerdatud elevantikujukeste peal ning hoiab käes lippu, võhad ristiks (vt Joonis 3.4.5). Isegi kui rahahimulised ja võimusolijad saavad Piret

Raua maailmas karistada, pole head selles kontekstis visuaalselt kujutatud. Kui loo narratiivselt oluline hetk külavanemast on näidatud ka visuaalis, siis lugeja täielik tähelepanu on siiski verbaalsel tekstil, millega antakse vaatajale võimalus stseen ise ette kujutada.

Vaimse tervise alla kuuluvad siin teoses vähemuse diskrimineerimine, kaalustigma, iluideaal ja enesekriitika. Sanna, kes on suuruselt suur ja laiade kõrvadega, ei sobi ratsutama ega kinos käima. Eneseteadlik Sanna samastub end jõuluvanaga, kes on väga suur päkapikkude kõrval, nagu Sanna klassikaaslaste kõrval. Visuaalis pole Sanna suurust teiste inimlastega koos kujutatud, millest võib järeldada, et autor on otsustanud kaalustigma teemat lapse puhul visuaalselt mitte kinnitada. See-eest kinnitab visuaal Sanna tädi Bella kujutamist, keda tutvustatakse esmalt verbaalses tekstis: Sanna tädil „oli seljas roosa liibuv trikoo ja jalas kõrge kontsaga punased kingad tema säravvalgete võhkade küljest tilisesid rubiinide ja smaragdidega kaunistatud kuldsed võrud. Sanna meelest oli tädi Bella kõige ilusam elevant, keda ta iial näinud oli.“ (Raud 2005: 12). Pildil on ta sümmeetriliselt kujutatud: tegelane kannab liibuvaid paljastavaid riideid, uhkeid kingi ning võhavõrusid (vt Joonis 3.4.6). Pilti tädi Bellast näidatakse aga loo keskel. Seega Bellat kujutatakse stereotüüpselt sinisilmne beibekuvandina. Lisaks on Bella enesekriitiline: ta peab ennast kortsuliseks ning liiga suureks. Didaktiliselt on teda loo lõpus käsitletud: ta õde, Sanna ema sõnab: „Tähtis on sisemine ilu.“ (Raud 2005: 191). Illustratsiooni häälestav mõju annab lugejale õdede vahelise suhte tõlgendustasandi: Sanna ema seisab istuva Bella ees, mis paneb Bella väiksemale positsioonile, ta tundub justkui abitu, kuid kuulav (vt Joonis 3.4.7).

Lisaks käsitletakse Sanna bussiavariist pääsemist ja psühholoogi Inga Hella ülemäära abistavat suhtumist vaimse tervise teemal. Inga Hell on Sannaga lausa pealetükkiv: „Sanna ei tahtnud nutta. Tal polnud üldse nututuju. Tal oli hoopis hea meel, et kõik nii õnnelikult lõppenud oli. Ta ütles psühholoogile: „Minuga on kõik hästi, ärge muretsege!“ „Ei ole hästi,“ jäi psühholoog endale kindlaks ja jätkas silitamist. „Sul on šokk ja sind on vaja rahustada.“ Sannal oli psühholoogi kaisus ebamugav. Ta raputas end naise haardest vabaks ja kordas: „Minuga on kõik korras, tõesõna! Minge lohutage parem seda katkise jalaga poissi! Tema oli küll väga hirmunud!“ Psühholoog sai Sanna peale pahaseks. See ei sobinud sugugi, et Sanna temaga kallistada ei tahtnud. Ta oli ometi psühholoog ja teadis Sannast paremini, keda oli vaja lohutada ja keda mitte.“ (Raud 2005: 49). Selles situatsioonis on kujutatud

kriitikat täiskasvanu kohta, kes abi asemel võib probleeme juurde tekitada. Illustratsioon kinnitab visuaalset teksti, kuid tõstab teksti hinnangulist tasandit: verbaalses tekstis teeb psühholoog Sanna londile pai, visuaalses tekstis hoiab psühholoog kramplikult Sanna londist kinni (vt Joonis 3.4.8). Autor on kasutanud illustratsioonidel jutumulle, mille sõnumid tulevad verbaalsest tekstist. Võib järeldada, et need on pildil kui stseeni olulisemad laused. Siiski abistab psühholoog Keeniat, pakkudes krokodillile hingelist lahendust. Keenia kehastab spetsiifilist ühiskonnakriitilist teemat – traagilist traumat. Üksildase ja õnnetu saatusega krokodilli kaudu õpetatakse lugejale eneseabi: Keenia teeb hingamisharjutusi ja loeb uinumiseks lammaste asemel sebrasid.

Piret Raud on verbaalses keeles arusaadav, ilmekas, poeetiline ja kirjeldav, näiteks looduse puhul: „Pargis oli rohelist ja rahu. Kõikjal kasvasid datlipalmid, akaatsiad ja mitmevärvilised orhideed. Lillede kohal lendlesid suured kirevad liblikad.“ (Raud 2005: 11). Tõsieluliste probleemide puhul on keel salatsematult avameelne: „Lase talle [Bellale] kuul kerre ja asi tahe!“ (Raud 2005: 97) või „Ühel päeval sattus jõe äärde inimene. Inimesel oli kaasas püss. Nii kui inimene poisi perekonda nägi, võttis ta püssi ja tegi sellega mitu korda põmm! Poisi vanemad ja sugulased langesid kõik surnult pikali.“ (Raud 2005: 144). Otsekohene keel hoiab lugeja reaalsuses: kõik ei ole fantastiliselt muinasjutuline. Rauda keelekasutus on ka hinnanguline ja emotsionaalne: Bellal on „igavene hunnik uudiseid“ (Raud 2005: 12), „Köögis valitses mõnda aega rusuv vaikus. Kostis vaid kella tiksumine ja pannkoogipraadimise särin.“ (Raud 2005: 151). Deskriptiivne ja subjektiivne keel suunab lugeja suhtumist ning teose lugejatel on võimalik samastuda ja toetada peategelase väärtushinnanguid: „hirmus palju autosid“ (Raud 2005: 11) pargi teel tekitab hirmu tee ületamiseks. Keelekasutus on humoorikas: „Seitsmekümne seitsmenda apelsini juures ütles Sanna ohtes: „Ma rohkem tõesti ei jaksa! Kaks apelsini jääb järele.““ (Raud 2005: 15); Sanna selja sügelemise puhul nühib ta seda loomale omapäraselt „vastu voodiserva“ ning taskurätik, suur nagu laualina, „sai vesist tatti täis.“ (Raud 2005: 16); Vanaema „lasi selle [klaasi] kraanivett täis ja tõstis sinna oma seitseteist lusikatäit suhkrut.“ (Raud 2005: 138) ja „Taina sisse oli läinud vähemalt sada muna ja terve suur kotitäis jahu.“ (Raud 2005: 147). Samamoodi kajastub keeleline aspekt ka visuaalis: illustreeritud pildid on ilmekad, detailsed ja pakuvad nalja. Verbaalne ja visuaalne keel koos loovad poeetilise atmosfääri, töötades paralleelselt.

Lisaks keelele esineb ka karakteri- ja situatsioonikoomikat: absurdikujund *elevant portselanipoes* Sanna ema näol annab mõneti hoogu välimuse teemale: „Ehkki suur ja tüse, oli Sanna ema osav ning graatsiline. Vilunult ja vilkalt liikus ta uhkete portselaniserviiside all lookas riiulite vahel ringi, /.../. Mitte kunagi polnud juhtunud, et too käbe elevandiproua oleks midagi maha pillanud või ümber ajanud.“ (Raud 2005: 7). Isaelevant Mammut on vahva, kes tutvustab end Sannale muheledes: „Ta kummardus kergelt ja tutvustas end: / „Mammut.“ / „No ei,“ kogeles Sanna. „Te olete ju ikka elevant.“ / „Elevant muidugi,“ hakkas isaelevant naerma. „Mammut on minu nimi. Ma olevat imikuna ebatavaliselt karvane olnud. Sellepärast mu vanemad mind Mammutiks ristsidki.“ (Raud 2005: 103). Lisaks tuleb tema lahe olek välja, kui ta autosse ei mahu – lahendusena sõidab ta slepis rulluiskudega auto taga.

Teoses „Sanna ja salakütid“ on visuaalne keel tekstiga koos harmoonias: teksti kõrval on esitatud illustratiivseid värvilisi pilte nii loo alguses pealkirja kõrval, loo keskel kui ka peatüki lõpus. Illustratsioonide funktsioon toetab üldiselt verbaalset teksti episoodiliselt ega lisa murrangulisi uusi kihte – eelkooliealise raamatu puhul on rõhk kirjalikul osal. Siiski on vihjav stseen Sanna ema kujutamisel: elevante on teoses läbivalt näidatud suurtena, ka Sanna ema on üheselt arusaadavalt suure ümbermõõduga (vt Joonis 3.4.7 ja Joonis 3.4.9) (ikoonilise funktsioon ja häälestav mõju), kuid loo lõpus annab pildi indeksaalne funktsioon uue teabe Sanna ema kõhu suuruse kohta – tegelane ootab last. Seega siin loob pilt lisakihi enne verbaalset teksti, mis on lugejale mõistetav alles loo lõpus. Teoses aitab reaalsust kujutada sisekaante kujundus, mis on selge, detailne ja konkreetne maakaart. Siiski on mall mänguline: tasapinnal on värvilised asukohad Sanna elukohast ja läbitud etappidest sihtpunkti. Mare Müürsepale tagasi osutades köidavad lapsi kirkad värvid ja pildi-teksti vastavus. Nii on ka maakaardil tegelasi erksalt kujutatud: näiteks kõnnib Sanna punaste nooltega teekonnal läbi savanni ja tädi Bella töötab purskkaevuna (vt Joonis 3.4.10). Kunstimeediumitena pliiats ja akvarellvärvid loovad lugeja tähelepanu köitmiseks palju võimalusi: õrn kontuurjoon tegelaste ja objektide ümber loob selge kujutise kujutatavast; erksad värvid ja primitiivne kui lapsesõbralik stiil loob häälestava mõju.

Teose „Sanna ja salakütid“ käsitleb raskeid teemasid lastele mõistetavalt. Arusaadava ja väljendusrikka tervikteose moodustavad verbaalne ja visuaalne tekst koos, kus verbaalne tekst on sündmusterohke ja kirjeldav, visuaalne tekst aga tegelasi ja teatuid stseene ilmestav.

Hoogsat ja fantaasiarohket teost kannab nii verbaalne tekst, mis on selgitav ja tähelepanu juhtiv, kui ka visuaalne tekst, mis täiendab ja süvendab sõnalist mõtet.

2.2.2 „Printsess Luluu ja härra Kere“ (2008)

2008. aastal ilmunud Piret Raua mitmetasandiline lasteraamat „Printsess Luluu ja härra Kere“ on adresseeritud 9–aastastele ja vanematele (ELK). Raamat on see-eest kahese adressaadiga, näiteks kui lapsed samastuvad tegelastega, siis täiskasvanud tunnevad ära ühiskonna kitsaskohad ja leiavad nii iroonia kui ka absurdi elemente. Tegevus toimub Piret Raua verbaalselt kui ka visuaalselt loodud omailmas: kirjalikult on tegemist kuningriigiga, kelle protagonistid on printsess Luluu ja riidekapis elav luukere härra Kere ning antagonist on Luluu isa, kuningas; visuaalse teksti kaudu tutvub lugeja tegelaste välimuse ja sündmuste asukohtadega. Tegelasi on jutus palju – peale luukere on kõik inimtegelased. Koduloomana on kujutatud kalaluu Kerberos, kelle olemasolu lisaks hr Kerele teeb jutu maagilise realismi žanri kandjaks. Teos on ehitatud sügavate mõtete ümber: teemadeks on üksindus, sõprus, areng, tervis ning ühiskonna ja sotsiaalsed probleemid (isikukultus, vaesus). Teos on pälvinud 2008. aastal Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastaauhinna, tunnustatud 2009. aastal Heaks Lasteraamatuks, saanud rahvusvahelise tunnustuse 2011. aastal – 1. koha (3.–4. kl) Läti laste- ja noortežüriilt (*Bērna un jauniešu žūrija*) ning saanud IBBY⁸ aunimekirja 2012. aastal.

Vaimse tervise teema alla kuuluvad siin teoses näiteks üksindus ja sõprus. Härra Kere on riidekapis elanud aegade algusest: „Minu ümber ongi pidevalt vaikus. Hommikul vaikus, päeval vaikus, õhtul vaikus, öösel vaikus. Keegi ei räägi minuga, keegi ei laula mulle. Ela nagu hauas! Ometi pole ma ju mingi surnu, vaid täiesti elav luukere!“ (Raud 2008: 15–16). Samuti on omapead jäetud printsess Luluu, kelle üksindust toetab lapse ja vanemate koosolemise puudumine visuaalil. Kahe peategelase üksindus päädib sõprusega: protagonistide kohtumine ja sõpruse kujunemine on tulemus, mis annab jutustusele lootusrikka lahenduse. Lisaks esindab vaimse tervise teemat kuninganna, kes on pidevalt

⁸ Rahvusvaheline Noorsookirjanduse Nõukogu (International Board on Books for Young People, loodud 1953. a. Šveitsis) koostab iga kahe aasta tagant aunimekirja, kus tunnustatakse silmapaistvaid IBBY liikmesriikide kirjanikke, illustraatoreid ja tõlkijaid. IBBY eesmärk on koondada lastekirjandusega seotud inimesed üle maailma.

närvivapustuse ääre peal, vajades rahusteid: „Seda oli varemgi juhtunud, et lossi perenaine liialt ärritus. Siis aitasid kuningannat rahustavad tabletid. Ka nüüd saabus teenijatüdruk klaasi vee ja tabletiga, et erutatud emandale tuge pakkuda.“ (Raud 2008: 50). Samas on hoidjatädi Hüatsintiga justkui ironiseeritud ravimite ülekasutamist, pakkudes neid aina kuningannale: „Kui tädi Hüatsint koos kuningannaga lossi oli jõudnud talutas ta nutva emanda kuningliku magamistuppa voodile puhkama ning andis talle tervelt kaks rahustavat tabletti.“ (Raud 2008: 163). Oluline on, kuidas vaimse tervise negatiivset poolt pole illustratsioonidel kinnistatud – võib järeldada, et autor pole tahtnud ravimite võtmist pildil konkretiseerida.

Lisaks leiavad teoses aset kriitilised ühiskonna probleemid, nagu autoritaarsus, ebaefektiivne institutsioon ja vaesus. Autoritaarsust esindab teoses kuningas, kes on liialt tunnustatud, kuid keda taustal aga ironiseeritakse: kuninga monumendid on linnapildis igal pool, ülikooli ees olev kullast skulptuuril on kirjas: „Tarkus on kallim kui kuld [-]“ (Raud 2008: 37). Visuaalses tekstis toetab kuninga võimuastet ainult kroon tema peas. Oluline on tõik, et kuninganna sõnab ühe korra jutustuse jooksul kuningast negatiivse märkuse: „Pole ta midagi nii tark, nagu te kõik arvate,“ (Raud 2008: 149), sest kuigi kuningat kujutatakse lugejale ülivõrdes, selgub, et see pole tõsi. Samas ei võtnud kuninganna asjaloo parendamiseks midagi ette. Lisaks ei muutnud tädi Hüatsindi kõrget arvamust isegi kuninganna hinnang oma mehest: „Kuninga tarkuses lihtsalt ei kõlvanud kahelda. Seda isegi mitte kuninga abikaasal. Tädi Hüatsint mõistis, et saabunud on aeg anda kuningannale järjekordne rahustav tablett.“ (Raud 2008: 149). Siin võib tagasi viidata ravimite ülekasutamisele ja vaimse tervise teema juurde. Kui näiteks tädi Hüatsint on valitsejast jäägitult vaimustunud loo lõpuni („Kuningas on absoluutselt igal alal silmapaistev. /.../ Kuningas on kuldsete kätega mees,“ (Raud 2008: 38)), siis noor Luluu on aga arenev ega lepi kuninga valede ja valitseva ebaõiglusega: tütar proovib isa muuta, kui too on näiteks teenimatult vallandanud kuningale kahju toovad inimesed või lasknud töötada ebaefektiivsel politseil. Kuningriigis valitsevat institutsionaalset ebaefektiivsust näidatakse lugejale politsei kaudu: töölised on aeglased, ülekohtused ja töö tulemus on mittetõhus – pidevalt kinnitatakse keha ja juuakse kohvi samal ajal kui laps on kadunud. Iroonilisest vihjest võib aru saada täiskasvanust lugeja. Visuaalilgi kujutatakse politseiülemat istudes toolil, kui teised politseinikud tööd teevad (vt Joonis 3.5.1) – see rõhutab kõrgema töö tasemega inimese ebaefektiivsust. Lisaks valitseb rahva seas vaesus, millest kuningas pole midagi kuulnud: „Kuninga sõprade ja sugulaste seas ei olnud ühtegi

vaest. Kõigil neil olid uhked autod ja helikopterid, ilusad majad, suvekodud ja purjejahid.“ (Raud 2008: 189). Kodutuks nimetatud tegelane Väino kinnitab vaesust koos oma koera Mukiga: „Kuivõrd erinev oli see nähvits nendest puhtaks pestud viisakatest kutsudest, keda printsess teadis!“ (Raud 2008: 83). Visuaalselt toetab Väino vaesust katkistest mööbliesemetest kodu (vt Joonis 3.5.2).

Teos on tervenisti õpetlik: tegelaste ja situatsioonide kaudu õpetatakse tervislikult toituma, analüüsioskust arendama ja olema ka eneseteadlik. Härra Kerega seotu on eelkõige didaktiline: ta rõhutab, kuidas peab korralikult hambaid pesema, piima luude tugevdamiseks jooma ning magusat mitte sööma, kuna see rikub hambaid. Visuaal on kirjalikku teksti kinnistav: „Luluu vaatas, kuidas tema uus tuttav õhinal hambaid harjama asus, nii et pasta igas suunas laiali pritsis.“ (Raud 2008: 13) – pildil peseb hr Kere innustunult hambaid (vt Joonis 3.5.3). See-eest pildil olevad magusast lookas lauad kuningalossis (vt Joonis 3.5.4, ka Joonis 3.5.5) ei toeta hea tervise eluviise, seega pilt süvendab lahkeli tervisliku käitumise ja kuningapere täiskasvanud liikmete ebatervislikkust. Eeskujuna toimib uudishimulik, kaastundlik ja arutlev printsess, kes püüab probleeme parandada, leida küsimustele vastuseid ja lahendusi. Printsessil on moraalitunne: Luluu palub emalt valetamise ja varjamise pärast vabandust. Luluu kehastab arenevat organismi: ta võtab uued teadmised omaks ning teeb omad järeldused, olles seejuures teadlik ühiskonna normidest ja kodu reeglitest.

Ka kujunemine ja teekond on õpetlik, mida ilmestab sümboolne sinisetriibuline lips kui vaikiv sõber. Lipsuga mängisid ja jagasid mõtteid härra Kere ja kuningas väikse lapsena. Võib järeldada, et lips on ka väljamõeldud seltsiline, toetaja või esteetilise naudingu pakkuja, vahendades kuninga või luukere *alter ego*, vastavalt kellel lips parasjagu kaaslasena on. Mõlema tegelaskuju puhul näitab lips nende emotsionaalset maailma: motiiv peegeldab Kere üksildust ning vajadust suhtluse ja lähedase sideme järele ning kuninga puhul avaldab lips tema lapsepõlve igatsust ja seega hingelist kihti. Kuningas teeb arengu loo lõpuks: ühest küljest näitab oma haavatavust avalikult, paludes Kerelt lips enda juurde kaissu võtta, ning teisest küljest käivitab tütar tema moraalse arengu. Lugeja õpib kuninga kaudu, et tõde on parem kui ilus vale. Lisaks lipsule kui arengu sümbolile, on ka soe ja väärikas härra Kere elutee sümbol, kehastades otseselt luukeret kui elu loomulikku osa ja tuletades oma olemasoluga meelde elu ajutisust.

Teoses „Printsess Lulu ja härra Kere“ käsitletakse raskeid teemasid lapsele arusaadavas, kuid ausas ja varjamatus keeles. Emotsionaalne, poeetiline, hinnanguline kui ka mänguline ja humoorikas keel mõjutab lugeja suhtumist. Samamoodi puudutab lugejat kõiketeadev jutustaja, kelle kaudu keskendutakse peategelase kogemusele ja vaatepunktile. Hinnangulise keele kaudu näidatakse kinnistatud hoiakut modellidele (filmitäht on „imepeenike nagu mingi modell“) või nägemata ilu kohta („Koledad inimesed ei teegi endale iluoperatsioone, ainult ilusad!“ (Raud 2008: 31)). Emotsionaalne ja poeetiline keel tuleb esile näiteks kuninganna nutmisega: „pisarad voolasid nagu kevadised ojad mööda ta kuninglikke põski.“ (Raud 2008: 147). Lustlik ja muhe keel tekitab vaheldusrikkust, näiteks ülekantud tähendustega fraasid, nagu *luukere kapis, tube läbi kammima ja madu oma rinnal soojendama*. Allegooriline idioom *luukere kapis* on teose narratiivne mootor, mis hoiab pinget terve loo vältel: lugeja viiakse sündmustega lähemale varjatule, kuid kuni jutustuse lõpuni ei saada teada kuninga saladusest. Visuaalne tekst toetab varjamist – illustratsioonidel on kohver, milles hr Kere varjab kuninga saladust, mitmel korral olemas, kuid saladuse olemust see ei paljasta. Teadmatus ja varjatu loos on seega jutu käivitaja ja lugeja kõita. Härra Kere on naljakas tegelane: ta läheb enesetutvustamisel vastuollu „oma minaga“: „Mina olen luukere. Lihast ja luust luukere. Või õigemini ainult luust.“ (Raud 2008: 11–12). Dissonants „oma minaga“ võib tulla ka Kere riidekapis elamisest kui kaua aega mitte-sotsialiseerumisest. Lisaks peseb Kere end hambapastaga oma kontide tugevdamiseks – peale hammaste, puhastab ta kolju, õlavarreluud, ribikondid, ristluud ja sääreluud ning lisaks kuivatab Kere oma „varbalüli vahesid“. Täiendavalt arvab Kere endast kui lemmikloomast, keda armastavalt puuris hoitakse – sinisilmse Kerega ironiseeritakse lemmikloomade omamist päriselus. Piret Raua sõnakasutus teoses suunab lugejat samastuma peategelasega ja toetuma tema väärtushinnangutega.

Kunstimeediumina on Piret Raud kasutanud tušši, illustratsioonid on must-valged. Pilt toimib, sest on kergesti jälgitav: tegelased on joonistatud piirjoontega, nad on arusaadavad ja koheselt mõistetavad. Nagu varem märgitud, toob Sarapik välja piltide ja teksti hierarhilise suhte – käesolevas teoses domineerib kirjutus illustratsiooni kõrval (Sarapik 2021: 46–62). Teoses toetavad illustratsioonid verbaalset teksti, näiteks kui hoidjatädi Hüatsint samastub filmitähega, tahtes ka oma nina iluoperatsiooniga väiksemaks muuta, puudutab tegelane pildil oma nina (vt Joonis 3.5.5). Illustratsioon toetab kirjapandut: pöörase olekuga tegelasel on kujutatud keel suust väljas – kirjas on tegelase pöörane olek, pilt aga täiustab tema arutut ilmet

(vt Joonis 3.5.6). Detailid visuaalil rikastavad verbaalset teksti – näiteks mänguasju täis printsessi tuba loob lisatähendusi: lastetoad võivad ikka esemeid täis olla, kuid samas näib printsess Lulu elamisruum tühi, tekitades ruumilist kaugust (vt Joonis 3.5.7).

Teose illustratsioonid andsid mõnel korral ka uut teavet enne verbaalset teksti, näiteks kui hr Kere annab oma hinnangu Väinost: „Paistis, et jõmmil on päris kõvad musklid. Temaga kaklema ma küll ei tahaks hakata.“ (Raud 2008: 80–81), millest varasem illustratsioon Väinost toetab tema treenitud olekut: visuaalis on kujutatud Väinot lohmakates riietes, õlgadest suuremana (vt Joonis 3.5.8). Teoses leidub pilte nii peatüki keskel kui ka peatükkide lõpus, kus väikesed illustratsioonid kujutavad eelneva peatüki teatavat sisu elementi. Visuaalide roll on illustreerida verbaalset narratiivi – kui tekst ära jätta, kaob kronoloogiline loogiline lugu. Seega teeb teose eriliseks vanemate laste sihtgrupp, kus rõhk on tekstil, mitte pildidel. Pildid on toetavad, need täpsustavad verbaalset teksti. Väga vähe on pildidel uut informatsiooni, mis täiustaksid verbaalset teksti – kui uus info esineb, ei muuda see loo käiku, sest verbaalne tekst räägib lugu edasi.

Teoses „Printsess Lulu ja härra Kere“ on filosoofiliselt selgitatud lugejale headuse ja aususe olulisust. Lisaks on teoses didaktiline noot alati olemas, seda erinevate tegelaste ja situatsioonide kaudu. Kirjanik Piret Raud lahendab näiteks peategelase kaudu aegumatuid poliitprobleeme ning näitab muutumist paremuse suunas kuninga kaudu. Visuaalne tekst toetab enamjaolt verbaalset teksti, küll aga lisab uut teavet pisidetailde osas. Nii verbaalne tekst kui ka visuaalne pilt loovad siiski tervikliku loo, andes lugejale mõista autori nägemusest tegelaste ja näiteks kohtade või muude detailide osas. Teos ilma pildideta mõjuks poolikult: piltide eemaldamine verbaalse ja visuaalse teksti vahekorra taandab tõlgendustasandi, lõhkudes *pildiraamatut* ja sellega kaob ka osa teose tähendusest. Käesoleva teose pildi-kirja sümbioosiga tekib tähendusrikas jutustus enesearengust, elu muutmisest ning vajadusest läheduse järele.

2.3 Sõna ja pildi suhe võrdlevalt nii väikelaste kui ka nooremale koolieale adresseeritud raamatutes

Piret Raua pildiraamatute eeldatav sihtrühm on lapslugeja, kelle arenguline tase käsitletavas uurimistöös on jaotatud üldistavalt kaheks: väikelapsed ja kooliealised lugejad. Kahe sihtgrupi võrdlemisel omab tähtsust nii lugemisoskus, mõistetavuse ja tõlgendamise aste. Kuna väikesed lapsed ei pruugi osata veel lugeda, on täiskasvanul inimesel oluline roll toetada lugemist ja teksti mõistmist, seda ka kooliealiste puhul. Visuaalil on omakorda roll suunata ettelugejat, näiteks tegema kõvemat häält või lugema teatud tooniga. Täiskasvanu tasand lapsest lugeja sihtgrupi kõrval loob kahese auditooriumi. Subjektiivne mõistetavuse aste teose verbaalse ja visuaalse keele puhul võivad olla keerulised ja sümbolistlikud (nt rännutee kui elutee, puu kui elutsükkel). Raud kasutab pilti sihtgrupiti erinevalt: väikelaste teostes on pildid rohkem autonoomsed kui kooliealistele mõeldud tekstides. Viimases on illustratsioonid valdavalt teksti pikendused.

Pildiraamatutes on olulisel kohal verbaalse ja visuaalse teksti kooskõla, mis paneb lugeja lastekirjanduses aktiivselt mõlemat tasandit tõlgendama. Pildiraamatute narratiivi seisukohalt toetab üldiselt illustratsioon verbaalset teksti. Piret Raua teostest lähtuvalt toimuvad ka vastupidised olukorrad, kus verbaalne tekst toetab illustratsioone, samas mõneti piirab selle võimalikku tõlgendust. Ühtlasi pilt loob uusi tähendusi, mida tekst ei kannu, seda eriti väikelaste kirjanduse puhul. Seega muutub vastavalt adreessadile verbaalse ja visuaalse teksti narratiivne erisus: verbaalne tekst toetab väikelaste raamatutes („Juurtega aed“, „Meri“, „Järve kiri“) visuaalset teksti, seal on rohkelt detailseid pilte, mis annavad uut teavet, vihjates peenelt sellele, mida tekstis veel kirjas pole. See-eest toetavad kooliealiste raamatutes („Sanna ja salakütid“, „Printsess Lulu ja härra Kere“) illustratsioonid verbaalset teksti, pildid on kui kaaslased verbaalse teksti kõrval, muutes verbaalse narratiivi sügavamaks. Verbaalne ja visuaalne tekst võivad jutustada lugu paralleelselt, kuid tehes seda eraldi (vastavate vahendite kaudu). Mõlemad tekstid aitavad teineteist interpreteerida ja nende sümbioos muudab pildiraamatud terviklikuks.

Piret Raua käsitletud autoriraamatute teemad räägivad lapse kujunemisest tunnete ja suhete tasandil, foonil on didaktiline mõõde. Teoste teemade pidepunktiks on tunded (kurbus, rõõm,

armastus), sallivus, sõprus ja suhted perega, sõpradega. Väikelaste teostes tegeletakse rohkem tunnetega, seda lapsele arusaadavamas kontekstis ja keeles. Lisaks on Piret Raua teostes olulisel kohal ka loodus – looduse-motiiv esineb kõigis käsitletavates teostes: „Juurtega aia“ raamatu puhul toimub tegevus looduses, samuti on tegelased üldiselt puud või loomad, raamatus on käsitletud ka metsaraie teemat; „Mere“ puhul toimub tegevus veekogus, tegelasteks meri, kalad ja kass; „Järve kirjas“ toimub samuti tegevus veekogus, peategelaseks järv ise; Sanna-raamatus on osad tegelased loomad ning loo tegevustik toimub enamjaolt looduses; Luluu-raamatus on aga kõige vähem juttu loodusest, siiski tuletatakse lugejale meelde puude hoidmist.

Pildiraamatutele omaselt muutub igapäevaelu Piret Raua teostes vastavalt sihtgrupile: väikelaste teostes ollakse enamasti teel ja lähtutakse enese tunnetest. Teosed kulmineeruvad rändamisel uue koha avastamisega, kaua eemal olemisega või unistuste jagamisega. Kooliealiste teostes ollakse samuti teel, taotledes enese ja teiste vajadustest muutusi: peategelane Sanna põgeneb, tahtes päästa halva küüsisist oma sõbrad ja sugulased, peategelane Luluu tahab teada, mida kuningast isa varjab ning kuidas eluolu kõigile paremaks muuta – tegevused arenevad moraalitasandil. Siiski on teoste ühiseks tunnuseks motiivid haritusel, haridusel ja kasvamisel.

Piret Raua teostes on veel ühiseks asjaoluks fantastilised tunnused, seda nii Raua maailmades kui ka tegelaste puhul: autor on loonud teoste maailmad kas tavaliste inimeste sekka, kus elevantid, teised loomad või luukere ning kalaluu kui üleloomulikud on tunginud reaalsesse maailma, või loomupäraselt loodusesse, kus on isikustatud taimed, puud, veekogud. Teoste tunnetuslik representatsioon on individuaalne: fantaasiamaailm on mõistetav vastavalt lapse tunnete ja kogemuste ning loodud maailm on kindel ettekujutus teose maailmast. Autor laseb sealjuures lugejal omamoodi maailma mõtestada. Autoriraamatu mõõde loob pildiraamatutele eraldiseisva tasandi, kuna autor on otsustanud, mida ta verbaalsesse teksti jätab ja mida ta esitab visuaalsel tasandil – autori enda teha on verbaalse ja visuaalse teksti domineeriv aste või nende paralleelne esitatus. Piret Raud on öelnud intervjuus (vt Lisa 2), et tema loob verbaalse teksti enne visuaalset teksti ning lugu peab tulema põnev, et seda illustreerida. Seega otsustab ta illustreeritavate stseenide üle alles peale verbaalse teksti loomist.

Piret Raua kunstiline käekiri on isikupärane: autor on oma joonistustes detailne, seda nii tegelaste ja neid ümbritsevaid olendite või looduse puhul. Põhiliste kunstimeediumite kõrval on Piret Raud kasutanud „Sannas ja salaküttides“ ja „Meres“ akvarellvärve ja pliiatsit, seda juba illustreerimise protsessis. „Juurtega aias“ ja „Järve kirjas“ on värvid lisatud alles kujundamisel (vt Lisa 2). Ainult teoses „Printsess Lulu ja härra Kere“ pole kasutatud värve. Piret Raua visuaalset käekirja iseloomustab üksikasjalikkus, looklevad ja usjad jooned, täpiline muster faktuuri-pindadel, mis on osalt dekoratiivne, kuid teisalt pälvib kunstitööna tähelepanu kauemaks – seda väikelaste teoste puhul. Eelkooliealiste pildiraamatute puhul on Raua käekirjale iseloomulik selgete joontega kujutamine, kujutatu konkreetsus pildis. Illustratsioonide kujundus on arusaadav: lugeja-vaataja on mõjutatud fookuspunktist, mis paneb verbaalses tekstis räägitu (kas peategelase, tema toimetamise, kõrvaltegelaste või situatsiooni) tähelepanu alla. Lisaks on karakterite disain Piret Rauale omane ehk tegelaste stiil on teostes läbivalt sarnane: harilikult on kahemõõtmelisi tegelasi kujutatud piirjoontega, silmadeks suured kettad. Tegelasi on illustreeritud nii paigal olles kui ka liikumises ning lugeja vaatenurgast lähtuvalt näidatud neid nii otse- kui ka ülalt vaates. Täiendavalt on autorile omane visuaalne iroonia, mis võib seisneda stereotüüpide kujutamises, lisades sellega lugudesse huumorit ja kriitikat. Samuti on ta käsitlenud absurdsust ja ootamatuid pöördeid ka visuaalses kontekstis, seda naljakate tegelaste või olukordade puhul (näiteks valges kitlis psühholoog Sanna-raamatus, kes hoiab kramplikult Sanna londist kinni või näiteks Lulu-raamatus kadunud laps, kelle otsimise ajal täidavad täiskasvanud (ema, tädi ja politseinikud) oma kõhtu).

Piret Raua pildiraamatute kujundus verbaalselt ja visuaalselt on dünaamiline: illustratsioon jäetakse lehekülje pöördel vahel pooleli, tekitades katkestust, seejuures põnevust ja ootust. Kui illustratsioonid on kujutatud kahel avatud lehekülgedel, tekitab see terviklikkust: kaks vastastikku olevat lehekülge loovad ühtse visuaalse ja narratiivse ruumi. Visuaali kujundus teostest mõjutab omakorda lugemise rütmi ja tempot, mis vahest katkestab lugemist, kuid teistpidi laseb mõelda ja juurde kujutleda. Lugemise voog mõjutab emotsionaalset kulgu, samuti illustratsioonide ja kujundite olemasolu ning käsitlemist. Kõik nimetatud täidab nii pildi erinevaid funktsioone ja sealjuures ka aja ja liikumise kulgu.

Kokkuvõte

Käesolevas bakalaureusetöös vaatlesin autoriraamatu olemust Eesti lastekirjanduses, analüüsid Eesti kirjandusmaastikul tunnustatud lastekirjanikku ja illustraatorit Piret Rauda. Töö eesmärk oli selgitada kirjaliku ja pildilise teksti kombinatsiooni tähtsust, kuidas eri vanuses lugejad-vaatajad suhtega suhestuvad. Sealjuures selgusid piltide funktsioonid laste ilukirjanduses. Uurisin, kuidas toimib visuaalse ja verbaalse koostoime fiktsionaalsete tekstide narratiivis, kuidas lugejat kaasatakse ning mismoodi luuakse sümbioosile tähenduslikkust. Töös analüüsin Rauda kaasaegset viit teost: „Sanna ja salakütid” (2005), „Printsess Lulu ja härra Kere” (2008), „Juurtega aeg“ (2020), „Meri“ (2021) ja „Järve kiri“ (2023), mis valisin eesmärgiga võrrelda vanuselist sihtgruppi. Uurimisküsimused olid milline on lasteraamatutes sõnalise ja pildilise teksti sümbioos, kuidas on narratiivi elemendid üle viidud pildikeelde ning kuidas on valminud Piret Rauda autoriraamatud.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis keskendusin teoreetiliste lähtekohtade avamisele, eesmärgiga vaadelda kuidas määratletakse *pildiraamatut*, millised on verbaalse ja visuaalse keele erinevused ja sarnasused. Peatükis defineerisin *autoriraamatu* mõiste ja kirjutasin ülevaatlikult selle olemusest Eesti lastekirjanduses.

Töö analüüsi osas käsitlesin Piret Rauda teoseid kõigepealt eraldi ning seda vastavalt adressaadile (väikelaste ja nooremale koolieale) ja siis tegin järeldusi pildiraamatuid võrreldes. Viie analüüsitud raamatu põhjal selgus, et autoriraamatu koostaja ülesanne on luua verbaalne tekst, mis köidaks lugejat, valida stseenid illustreerimiseks, mõelda töövahendite kasutamisele ja töö teostamise peale. Peamised tähelepanekud Piret Rauda loomingust on verbaalsetes tekstides esinevad sarnased teemad, näiteks tunnetest ja/või ühiskonnast, humoorikas keeleline esitus ning arenevad karakterid. Visuaalse teksti puhul on Piret Rauda stiil detailne ja kõigis teostes tuttav: tegelased on äratuntavad näiteks kangastunud pilgust, neid ja/või stseene on kujutatud profiilis, ülalt või otsevaates. Lisaks on kirjutava illustraatori põhimeediumiks tušš, tema käekirjaks mustiline faktuur või usjad jooned. Verbaalse ja visuaalse teksti suhe toimib lastekirjanduses eri moodi: uurimistöös selgus, et kui tegemist on väikelastele suunatud raamatutega, siis esines nendes rohkem pilte kui sõnalist teksti ning verbaalne tekst isegi

toetas illustratsioone. Lisaks kasutati väikelaste teostes rohkem värve, seda kas Raua illustreerimise ajal („Meri“) või raamatu kujundamisel („Juurtega aeg“, „Järve kiri“). Värvid olid pastelsed ning vastavalt raamatule ühte tooni. See-eest nooremale koolieale adresseeritud kirjanduses oli põhirõhk kirjapandul, mida toetasid pildid, konkretiseerides verbaalset teksti. Kui teoses „Printsess Lulu ja härra Kere“ oli kasutatud ainult tušši, tekitades kergesti jälgitava ja arusaadava pildi, siis raamatus „Sanna ja salakütid“ oli kasutatud akvarellvärve, mis tegi teose mängulisemaks. Autoriraamatu autorina toimis Piret Raua omailma loomine nii verbaalselt kui ka visuaalselt. Piret Raua illustratsioonid on enamasti laiendavad ja konkretiseerivad.

Autoriraamat ühendab endas nii kunsti kui kirjanduse. Uurimistöös käsitleti lastekirjanduse visuaalse ja verbaalse teksti loomingulist tervikut ühelt ja samal autorilt. Uurimistöök võiks pakkuda huvi autoriraamatu loojatele endile, tulevastele autoritele, kes soovivad lõimuvalt kirjutada ja illustreerida, ning kõigile huvilistele, kes soovivad teada, kuidas autoriraamat valmib ning kuidas on lahendanud Piret Raud oma teostes verbaalse ja visuaalse suhte. Minu töö aitab valdkonnal edasi uurida, seda nii Eestis kui ka välismaal, kuidas ühtsustada loomingulist mõistet *autoriraamat*, kuidas jätkata illustreeriva kirjaniku teoste uurimist ning kuidas uurida samas ka sõnatuid pildiraamatuid ja nende toimet lugejale-vaatajale. Verbaalse ja visuaalse teksti koostoime pildiraamatutes on rikastav.

Kirjandus

ELK veebileht: Illustraatorid = Eesti Lastekirjanduse Keskus: Illustraator Piret Raud, <https://elk.ee/lastekirjandus/kirjanikud/piret-raud/>. (Vaadatud: 19.08.2025).

ELK veebileht: Kirjanikud = Eesti Lastekirjanduse Keskus: Kirjanik Piret Raud, <https://elk.ee/lastekirjandus/kirjanikud/piret-raud/>. (Vaadatud: 09.05.2025).

Illipe-Sootak, Heli 2012. Pörkölt. Tallinn: Tiritamm.

Iro, Maire 2018. Eesti kirjanduse kuldvara. *Suur maalritöö*. Toim Palm, Jaanika; Ülle Väljataga; Anu Kehman. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, 104–105.

Kaldmaa, Kätlin 2013. *Vabadusest ja kunstist. Intervjuu kirjaniku ja illustraatori Piret Rauaga*. Nukits 2013. Toim Kehman, Anu; Ülle Väljataga. Eesti Lastekirjanduse Keskus, 2–4.

Koff, Indrek 2014. Koju. Tallinn: Härra Tee & proua Kohvi.

Krull, Hasso 2019. Kurja kala kohvik. Tartu: Kaksikhammas.

Krull, Hasso 2021. *Piltide lugemine*. Nukits 2021. Toim Palm, Jaanik; Ülle Väljataga. Eesti Lastekirjanduse Keskus, 16–23.

Krusten, Reet et al 2006. = Krusten, Reet; Krista Kumberg; Mare Mürsepp; Mari Niitra; Hille Ojala; Jaanika Palm; Malle Reidolv ja Ave Tarrend (toim) 2006. *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus, 24; 60.

Mürsepp, Mare 1996. *Pilt lasteraamatus*. Nukits 1996. Toim Jaaksoo, Andres; Leida Olszak; Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, 6–18.

Mürsepp, Mare 2003. *Lastekirjandus – müüt, pilt, lugu, laps*. Lastekirjanduse teooria ja ajaloo küsimusi. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 58–68.

Niit, Ellen 2020. Suur maalritöö. Tallinn: Tammerraamat.

Niitra, Mari 2020. *Piret Raua omailmad*. Nukits 2020. Toim Kehman, Anu; Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, 10–13.

Nikolajeva, Maria, Carole Scott 2001. *How Picturebooks Work*. Psychology Press.

Nodelman, Perry 1988. *Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Books*. University of Georgia Press.

Noor, Viive 2023. *Piltidel on jõud*. Nukits 2023. Toim Palm, Jaanika; Helena Kostenok; Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, 44–47.

Palm 2025 = Loetud ja kirjutatud 2025. Toim Reet Weidebaum. Vikerraadio, ERR, 15.03., <https://vikerraadio.err.ee/1609619683/loetud-ja-kirjutatud>. (Vaadatud 16.03.2025).

Pikkov, Anne 2023. *Tahan, et mul ei oleks hiljem piinlik raamatule kulunud paberiks maharaiutud puude pärast. Anne Pikkovi intervjuu Piret Rauaga*. Nukits 2023. Toim Palm, Jaanika; Helena Kostenok; Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, 24–29.

Saar, Anti 2025. Agnes Neieri eravestlus Anti Saarega, 19.11.2024. Vestlus juhendaja valduses.

Sarapik, Virve (2021). *Pilt, tekst ja pilttekst. Pilt tänapäeva kultuuris: võitlusvälja laienemine*. Etüüde nüüdiskultuurist 9. Toim Laaniste, Mari; Neeme Lopp. Tallinn: Nüüdiskultuuri uurimise tööühm.

Sillaste, Kertu 2021. Appi! Help!. Tallinn: Koolibri.

Raud, Piret 2005. Sanna ja salakütid. Tallinn: Tänapäev.

Raud, Piret 2008. Printsess Lulu ja härra Kere. Tallinn: Tänapäev.

Raud, Piret 2020. Juurtega aeg. Tallinn: Tänapäev.

Raud, Piret 2021. Meri. Tallinn: Tänapäev.

Raud, Piret 2023. Järve kiri. Tallinn: Tänapäev.

LISAD

Lisa 1. Illustratsioonide näited lasteraamatutest

Joonis 1.1. Ellen Niit, „Suur maalritöö“ (2020) Edgar Valteri illustratsioonidega (lk 10).

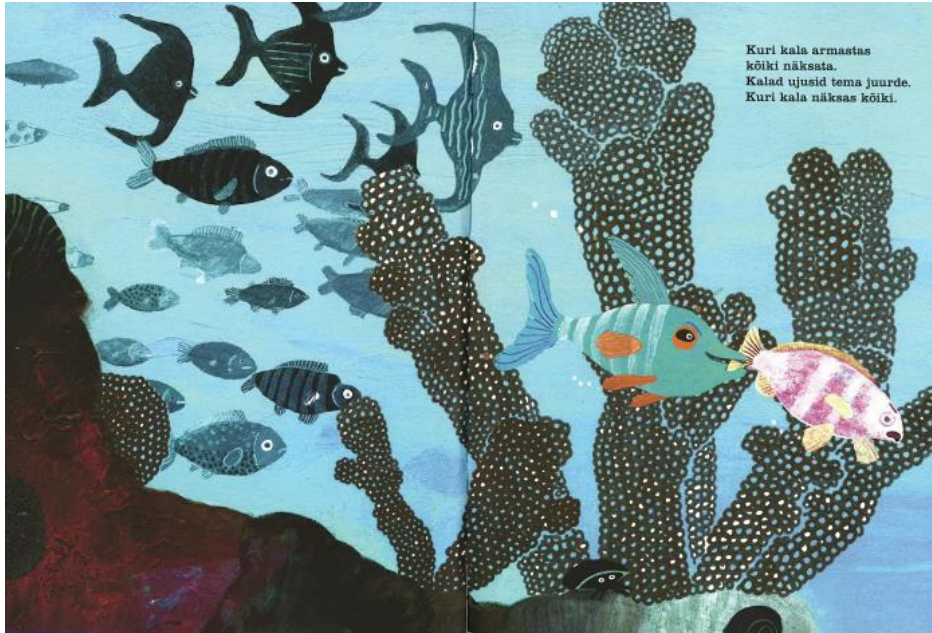
Jäid viljad-marjad värvetuks
ja lapsed
lausa närvetuks
kõik sedasi.

Nii lõpuks ilmast iga vaks
läks juba nõnda igavaks,
et rahvas tõstis lärmi:
"On vaja lihtsalt värvi!"

Joonis 1.2. Ellen Niit, „Suur maalritöö“ (2020) Edgar Valteri illustatsioonidega (lk 9).

Joonis 1.3. Ellen Niit, „Suur maalritöö“ (2020) Edgar Valteri illustatsioonidega (lk 24).

Kuri kala armastas
kõiki näksata.
Kalad ujusid tema juurde.
Kuri kala näksas kõiki.

Joonis 2. Hasso Krull, „Kurja kala kohvik“ (2019) Marja-Liisa Platsi illustatsioonidega (leheküljed pagineerimata).

Joonis 3. Kertu Sillaste, „Appi! Help!“ (2021) autori enda illustatsioonidega (leheküljed pagineerimata).

Joonis 4. Indrek Koff, „Kuju“ (2014) Marja-Liisa Platsi illustatsioonidega (leheküljed pagineerimata).

Joonis 5. Heli Illipe-Sootak, „Pörkölt“ (2012) Marja-Liisa Platsi illustatsioonidega (lk 8).

Lisa 2. Intervjuu Piret Rauaga

Intervjuu on koostatud 12.03.2025.

Asünkroonne kirjalik küsitlus toimus meili kaudu. Raud vastas minu küsimustele **13.03.25**.

1. Kirjutamine ja illustreerimine

Kuidas mõistate terminit „autoriraamat“ ning milline on selle roll lastekirjanduses? Kas eelistaksite sellele mõnd teist väljendit? Millist?

Mulle eriti ei meeldi see termin – kõik raamatud on ju ometi autoriraamatud, sest kõigil raamatutel on autor. „Kunstnikuraamat“ kõlab mu jaoks paremini, ehkki see käib vist rohkem kunstnike loodud raamatute kohta, kus teksti on vähe.

Millised tegurid mõjutavad autoriraamatu sünni, selle protsessi, kas kirjutate loo enne või inspireerivad illustratsioonid ka narratiivi teket ja arengut või tekivad tekst ning illustratsioonid samaaegselt?

Kõigepealt tuleb lugu ja alles siis illustratsioonid, kuid loo kirjutamise juures on tähtis, et tegelased ja keskkond oleksid mu jaoks huvitavad joonistada.

Kuidas otsustate, milliseid stseene illustreerida ning kuidas need toetavad narratiivi?

See ei ole üleliia kaalutletud valik, joonistan eelkõige seda, mis tundub tore.

Millised väljakutsed tekivad teksti ja illustratsioonide loomisel?

Joonistamisel ja kirjutamisel on tegelikult rohkem ühist kui arvatakse: kompositsioon ja rütmid, värvingud, on mingid situatsioonid või emotsioonid, mida rõhutada või siis vastupidi jätta rõhutamata – neid võiks kujutada nii õrnalt, et lugeja (vaataja) saab vaid aimata, mis seal olla võiks. Kohati võivad mõtted olla kobaras koos, ja sealsamas tuleb tekitada kohti, kus mõtete vahele on jäetud piisavalt ruumi ja õhku. Peamine on, et oleks mõtteid ja tundeid, millega toimetada.

Milliseid teemasid või sõnumeid soovite oma loomingus edastada?

Mu jaoks ei ole lastekirjanduses ja kirjanduses üldisemalt teemad tegelikult üldse nii tähtsad; olulisem on ikka see, kuidas asjadest on kirjutatud: loo kirjanduslik kude, atmosfäär, karakterid. Ka näiteks keelemängud võivad olla raamatu sisuks. Samas mu enda loomingus kipuvad kindlad teemad tõepoolest korduma. Üks läbiv noot mu lasteraamatutes on kindlasti sallivus ja erinevuste aktsepteerimine. Julgus nõrgema eest välja astuda ja oskus teisi kahjustamata enda eest seista on asjad, mida tahaksin toetada.

Mis on Teie jaoks kõige olulisem lasteraamatute loomise juures?

Vaat sellele küsimusele ei oska ma vastata.

Milline oli loomeprotsess raamatute „Ernesto küülikud“ ja „Järve kiri“ puhul? Kuidas valmisid need konkreetset raamatud ideest valmisteoseni?

„Ernesto küülikud“ on mu esimene lasteraamat; „Järve kiri“, mis on algselt loodud Prantsusmaa kirjastusele Rouergue, on jäänud seni viimaseks. Nende kahe raamatu ilmumise vahele on jäänud 18 aastat, nii et kõige rohkem olen selle aja jooksul muutunud ma ise.

„Ernesto küülikud“ on juturaamat, mille puhul pildid valmisid kiiruga, et raamat jõuaks õigeaks ajaks trükki. „Järve kirja“ piltide joonistamise ajal elasin läbi kaks murelikku silmaoperatsiooni, lisaks möllas maailmas koroonat. Joonistasin iga pilti kaua, see töö kestis terve aasta. Mu meelest on selle raamatu piltides mingi melanhoolia või süngus, mis peegeldab seda aega, milles siis elasin.

2. Loominguline protsess

Kuidas kujuneb Teie illustratsioonide stiil ja meediumivalik?

Oma stiil on mul aastate jooksul välja kujunenud, ometi püüan igas uues raamatus leida enda jaoks mingi värsket nurga – selleks võib olla kasvõi viis, kuidas joonistada liblikat.

Millised tegurid mõjutavad illustratsioonide tooni ja värvipaletti?

Mu töövahenditeks on must tušš ja kõige peenemat sorti joonsulg, mis jätab paberile õrnad jäljed ja jäljekesed. Sulega tõmmatud joon on tundlik: selle jämedus varieerub sõltuvalt käe survest, värvi kaotanud kuiv sulg jätab teistsuguse jälje kui värskelt tušipotti kastetud sulg jne. Kuivõrd ma soovin, et sullejoonistuse viimsedki nüansid paistaksid vaatajale kenasti kätte, siis ei saa ma kasutada üleliia erksaid värve, sest need lämmataksid joonistuse peenuse ja õrnuse. Seepärast olen eelistanud pastelseid ja heledaid toone.

Milliseid tööriistu või tehnikaid eelistate illustreerimisel?

Sulega joonistades kasutan pindade täitmiseks tillukesi punktikesi. Kuivõrd selline tehnika on väga aeganõudev, siis on paras väljakutse kõige selle juures mitte väsida. Erinevalt arvutist või pliiatsijoonistusest ei saa siin vigu kustutada, mistõttu on tihti vaja sama pilti aina uuesti otsast alustada. Töö raamatu kallal võib niimoodi kesta kuni aasta.

Milline on teie eelistatud töömeetod illustratsioonide loomisel – kas töötate käsitsi traditsiooniliste vahenditega või kasutate digitaalset illustratsiooni? Kas nende kahe lähenemise vahel on Teie jaoks olulisi erinevusi?

Arvutit ma ei kasuta, ehkki olen teadlik, et ka sel viisil on võimalik luua väga huvitavaid pilte.

3. Illustratsioonide tehniline pool

Milliseid kunstivahendeid olete kasutanud järgmiste teoste illustratsioonides?

„Sanna ja salakütid“ (2005). Harilik pliiats. Ecoline vedelad akvarellvärvid.

„Printsess Lulu ja härra Kere“ (2008). Must tušš.

„Juurtega aed“ (2020). Must tušš. Hiljem on digitaalselt lisatud värv, seda tegi raamatu kujundaja.

„Meri“ (2021). Must tušš. Ecoline vedelad akvarellvärvid.

„Järve kiri“ (2023). Must tušš. Hiljem on digitaalselt lisatud värv, seda tegi raamatu kujundaja.

4. Erialased kogemused

Millised on olnud Teie kogemused rahvusvaheliste kirjastustega koostöös?

Need on olnud väga erinevad. Jaapanis, kus olen lisaks tõlgetele avaldanud kaks raamatut („Kolm soovi“ ja „Kõik võiks olla roosa“), hoiti kogu protsessil hoolega silma peal: enne lõpliku töö kallale asumist pidin esitama visandatud maketi, mille juures tehti ka mitmeid parandusi. Ka britid, kelle jaoks on valminud „Kõrv“ ja „Meri“, soovisid töö teatud etappe näha ja kommenteerida. Prantslased on mulle andnud kõiges täiesti vabad käed, mistõttu olengi eelistanud nendega koos töötada. Ka hindan ma ääretult kõrgelt kirjastuse „Rouergue“ kunstilist juhti Olivier Douzou'd, kelle tugi ja usk mu võimetesse mõjub ääretult inspireerivalt.

Milline võiks olla illustratsioonide roll täiskasvanutele mõeldud kirjanduses ja kuidas see võiks areneda?

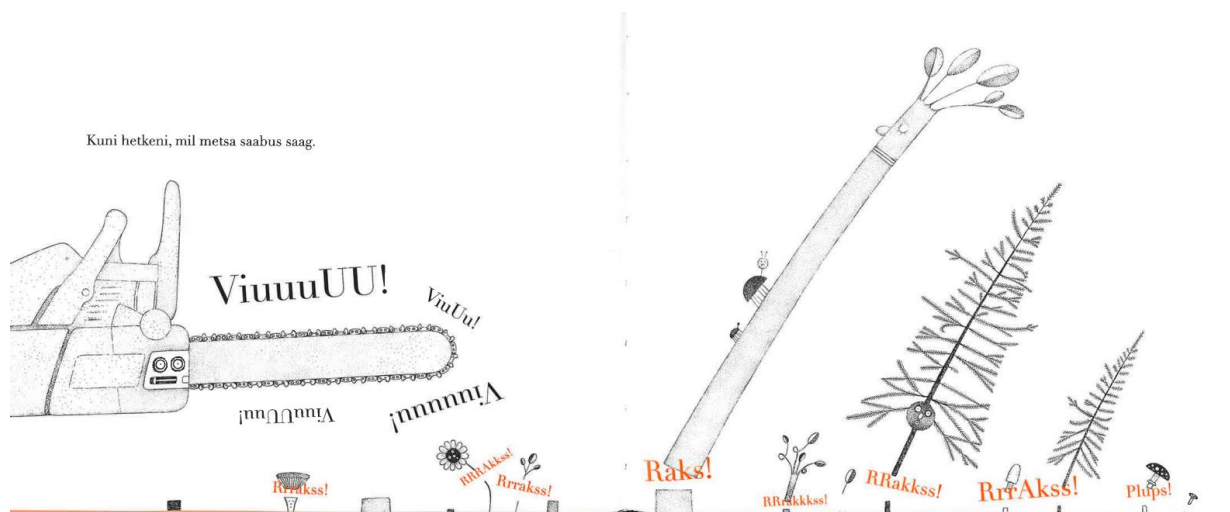
Ma ei ole seda meelt, et täiskasvanute raamatud peaksid olema ilmtingimata illustreeritud. Mulle endale meeldivad pigem minimalistliku kujundusega teosed, mille loomise juures on disainer mõelnud sellele, et teksti oleks hea ja mugav lugeda.

Millist nõu annaksite kirjanikuks-illustraatoriks pürgijale?

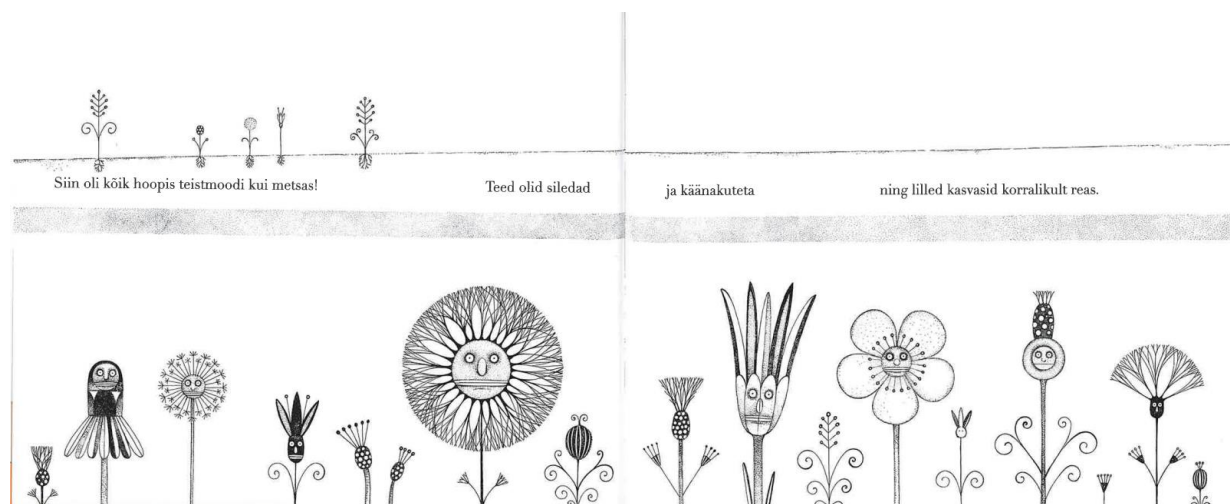
Soovitaksin pürgida omapära poole, sest rahvusvaheliste trendide järgijaid ning tuntud autorite jäljendajaid on maailmas (ja Eestiski) niigi juba piisavalt. Seejuures hoiataksin noort inimest, et säärane tee võib olla küllaltki okkiline, kuivõrd lugeja eelistab reeglina stiile, mis on talle mingit pidi tuttavad ja kodused.

Lisa 3. Illustratiivsed näited Piret Raua tööst

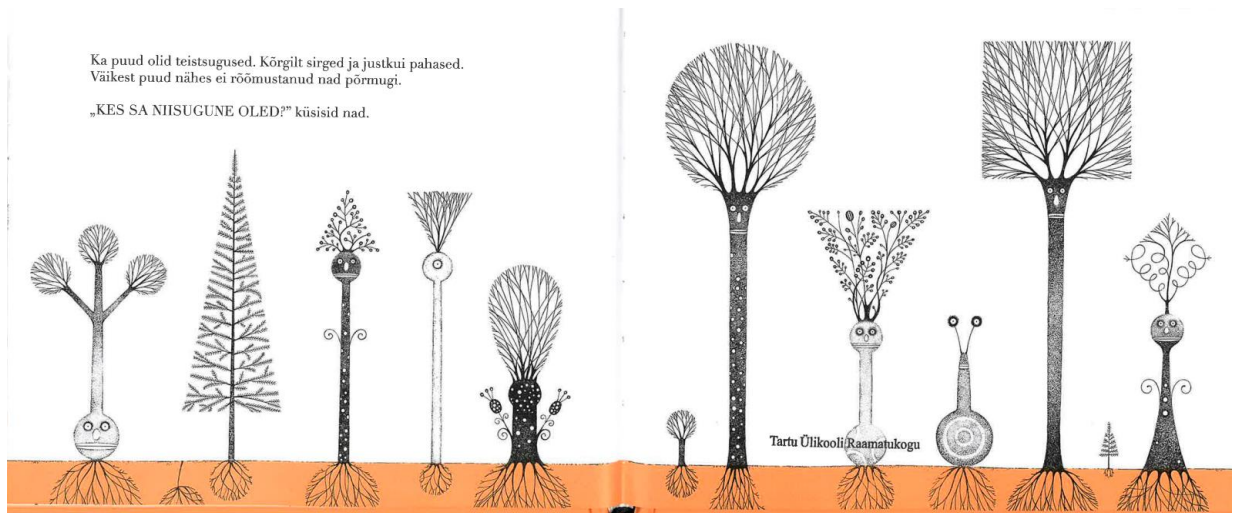
Lisa 3.1 „Juurtega aed“

Joonis 3.1.1. Sae tulek metsa, onomatopoeetiliste sõnade kujutamine visuaalselt.

Joonis 3.1.2. Ilus aed.

Joonis 3.1.3. Korrapäraseid ja geomeetriselisi puudeid.

„Mis on TORE?“

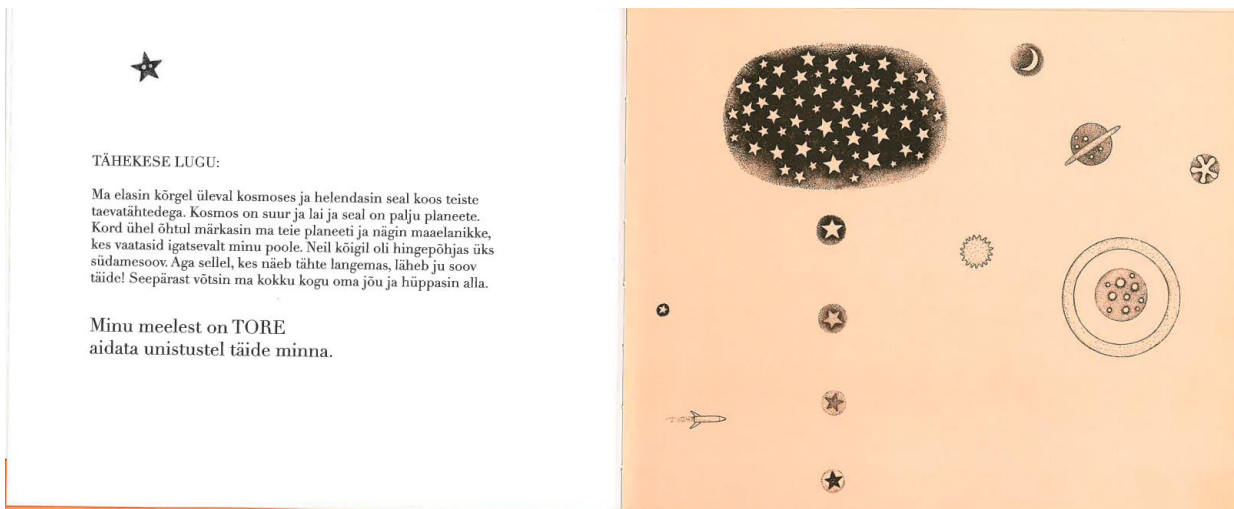
LOMBI LUGU:

Varem olin ma pilv. Ma elas in üleval taevases ja uitasin ringi. Ma olin iga päev erinev: kord olin pehme padja moodi, kord nagu karvane koer, kord justkui tuld purskav lohe. Võisin olla halli värvi või must või valge ning kaks korda päevas – päikesetõusu ja loojangu ajal olin ma täiesti roosa. Ühel päeval märkas in ma teie aeda ja mul tuli tahtmine seda lähemalt uurida. Nii ma võtsingi kätte ja sadasin vihmana maha. Aga ega ma kauaks siia jää. Varsti auran ära ja lähen tagasi taevasesse.

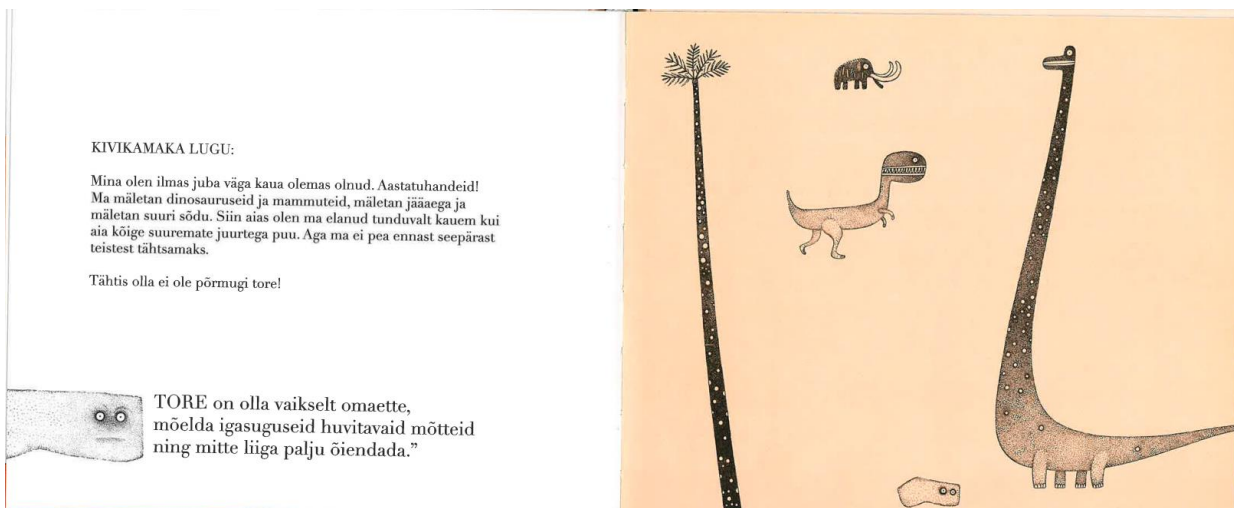
Minu meelest on TORE näha maailma ja pidevalt muutuda.

Joonis 3.1.4. Lombi lugu.

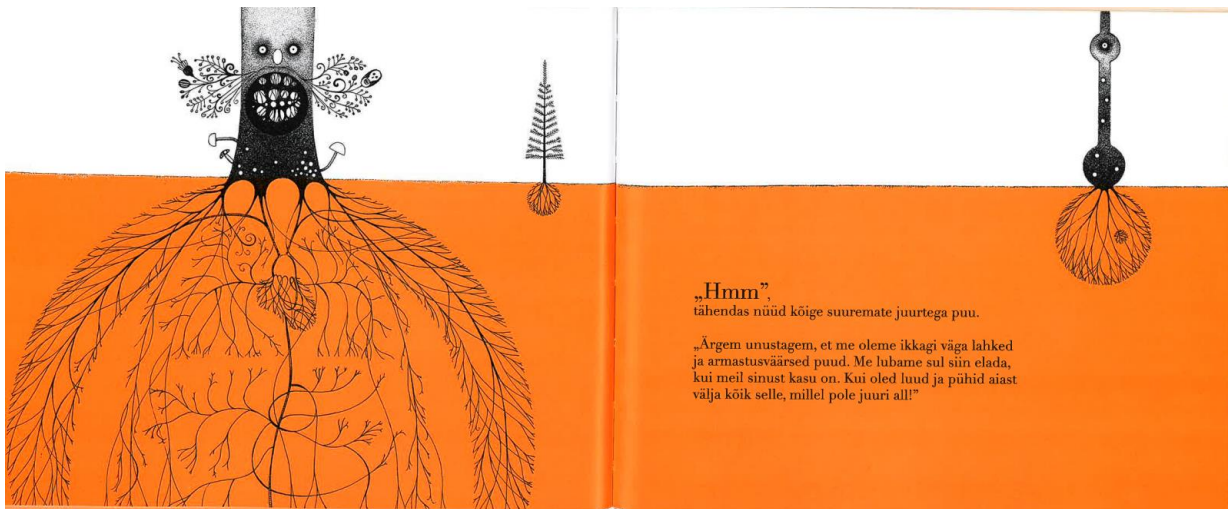
Joonis 3.1.5. Tähe lugu.

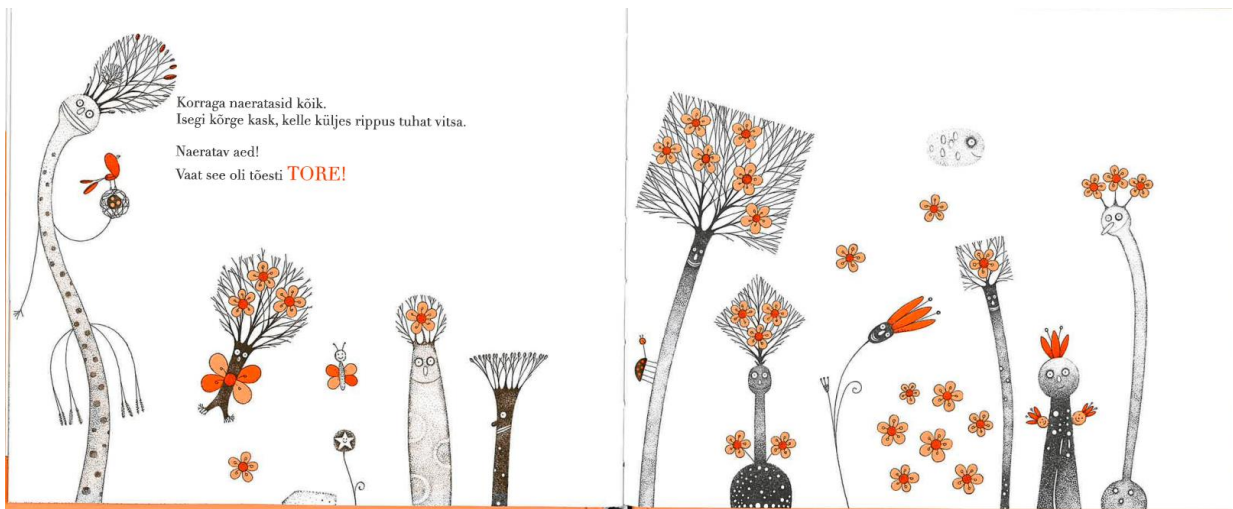
Joonis 3.1.6. Kivi lugu.

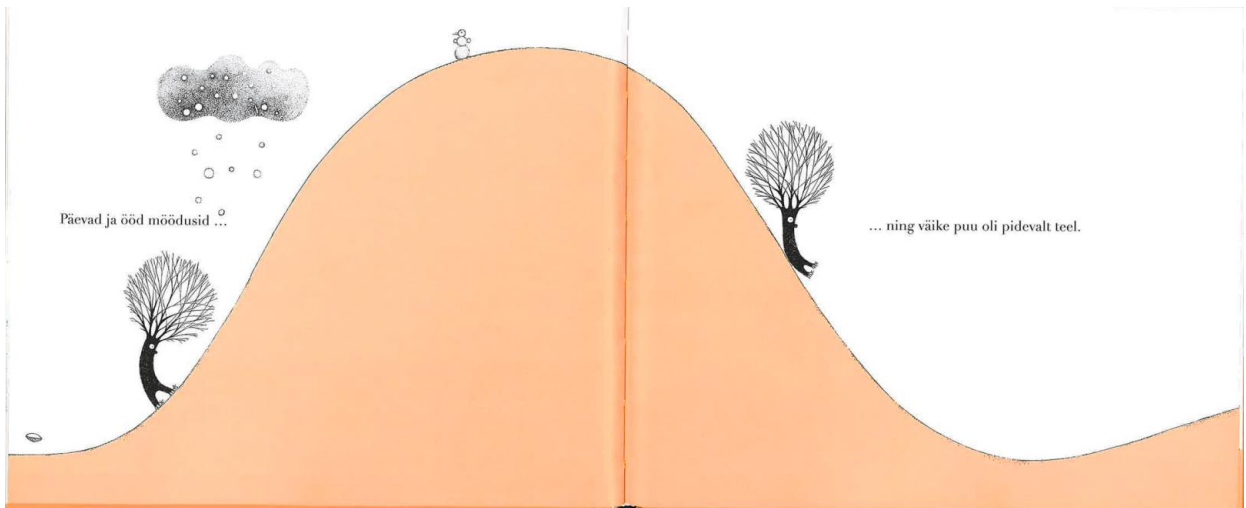
Joonis 3.1.7. Metsa kujutamine teose alguses.

Joonis 3.1.8. Suurte juurtega puu anatoomiline kujutamine.

Joonis 3.1.9. Tore, naerata aed.

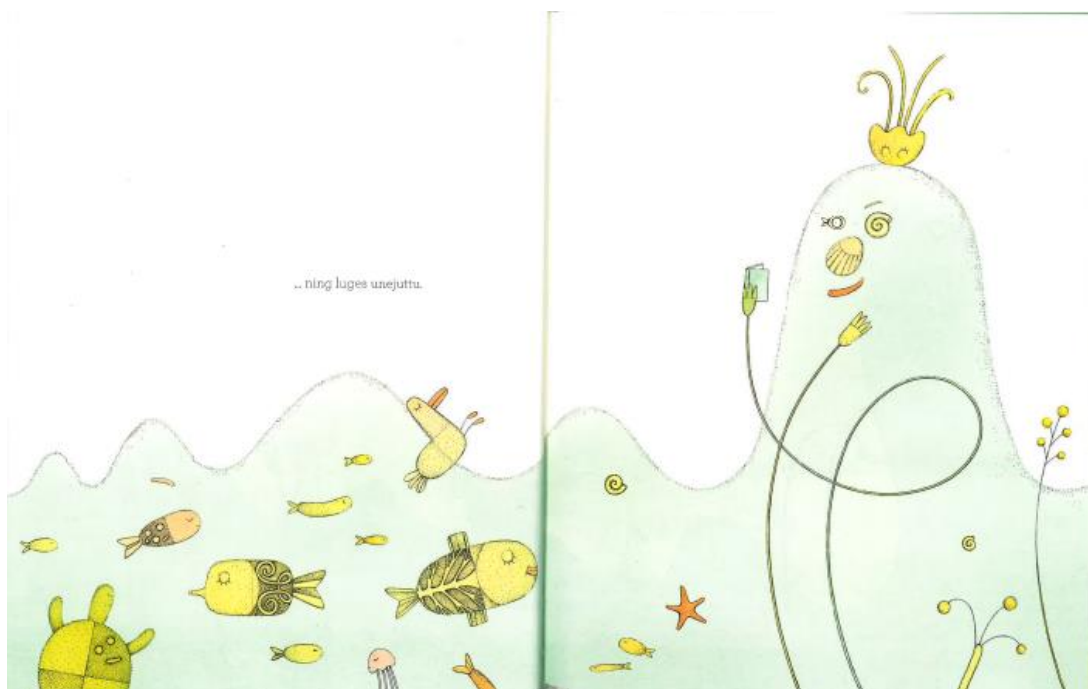

Joonis 3.1.10. Väikese puu rändamine.

Lisa 3.2 „Meri“

Joonis 3.2.1. Kalade sõnakuulelikkus kassi ees. Kassi kujutamine.

Joonis 3.2.2. Soenguga meri loeb unejuttu.

Joonis 3.2.5. Meri hõljub minema.

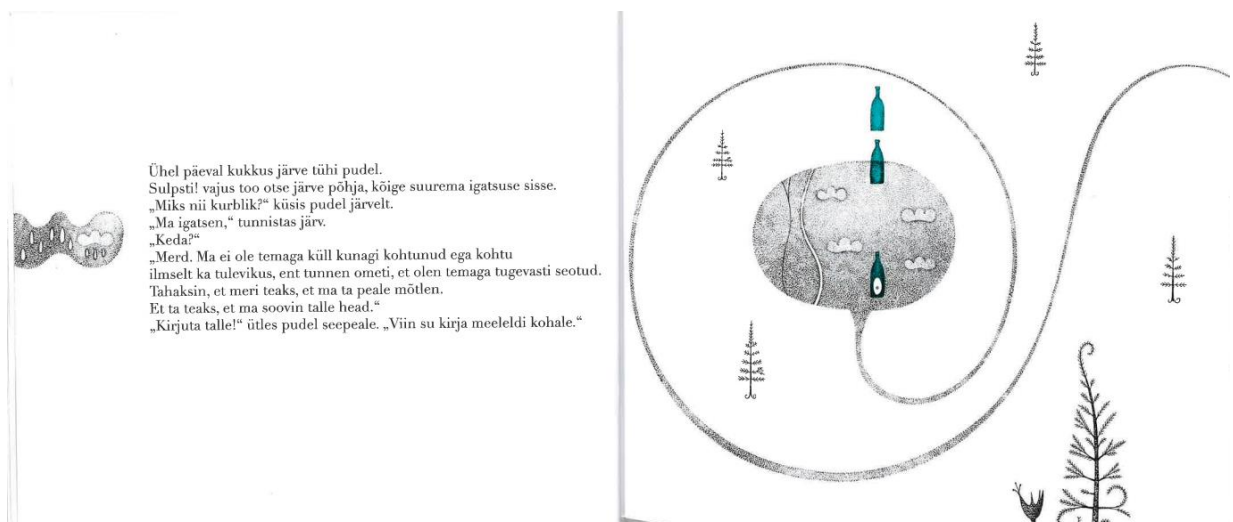

Joonis 3.2.6. Meri ja kalad kallistavad.

Joonis 3.2.7. Kalade vannitamine meres.

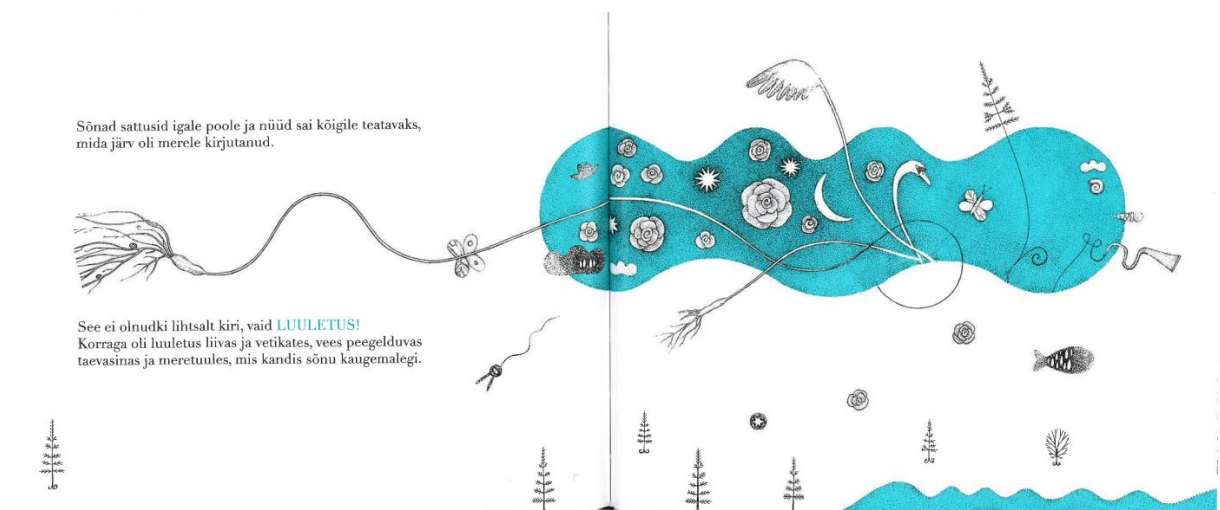
Lisa 3.3 „Järve kiri“

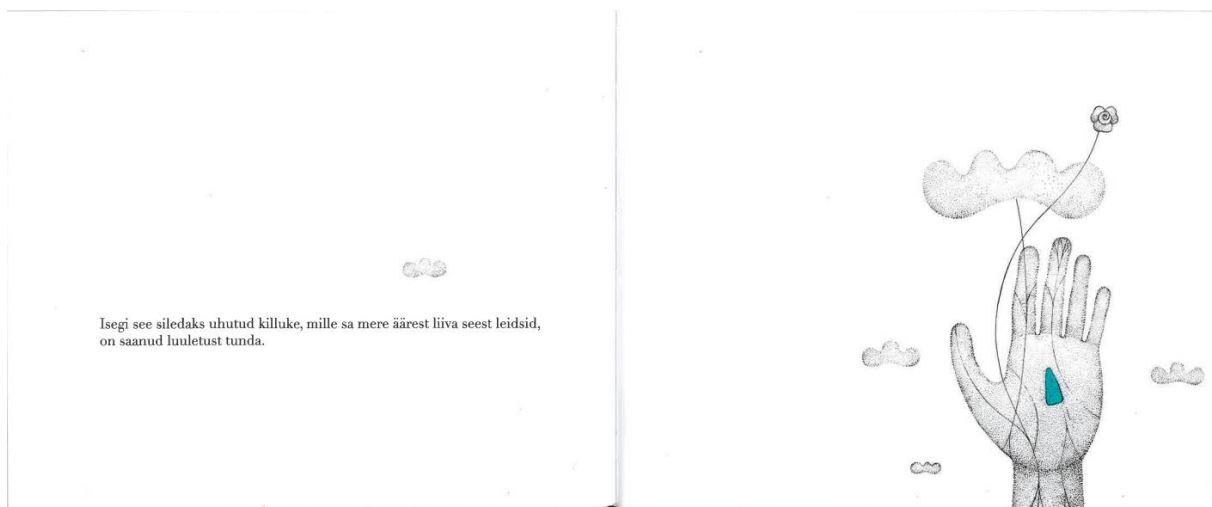
Joonis 3.3.1. Pudel kukub järve.

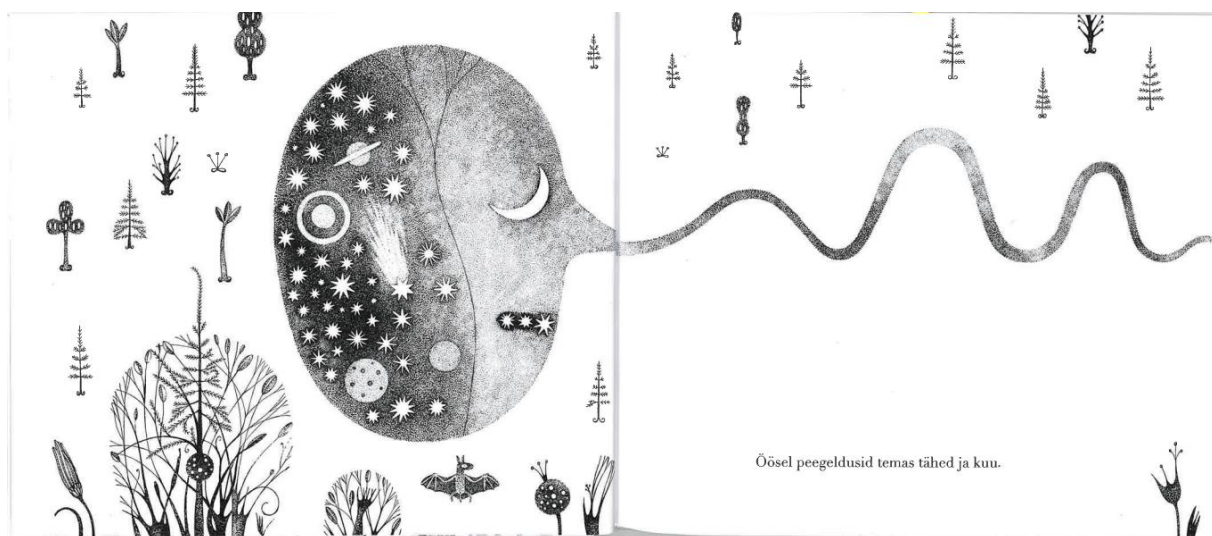
Joonis 3.3.2. Pudeli teekond, pudel on ühel pildil erinevatel ajahetkedel kujutatud, ta on liikumises.

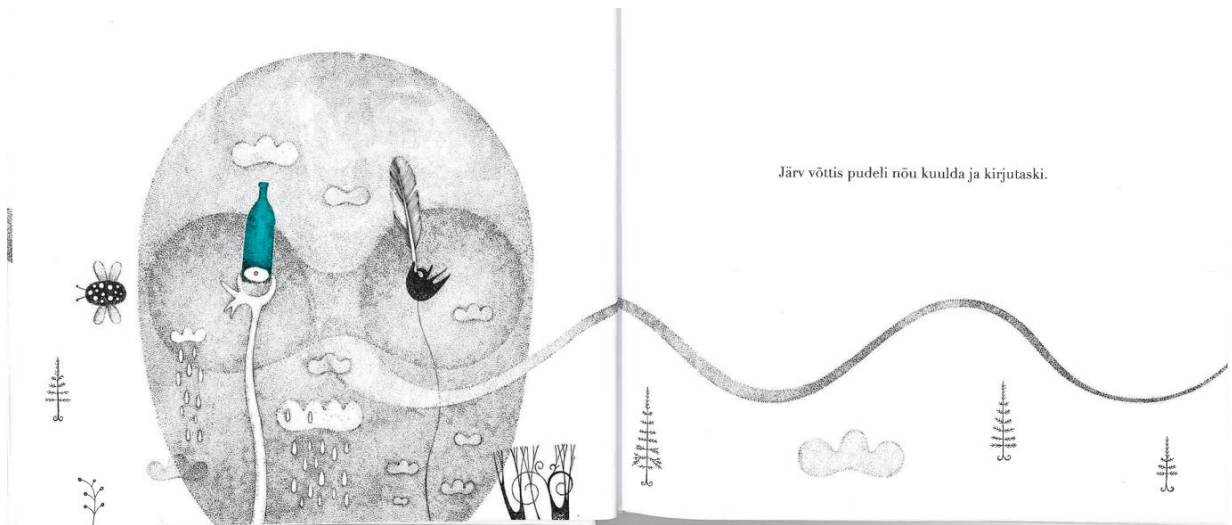
Joonis 3.3.3. Järve kiri levis laiali.

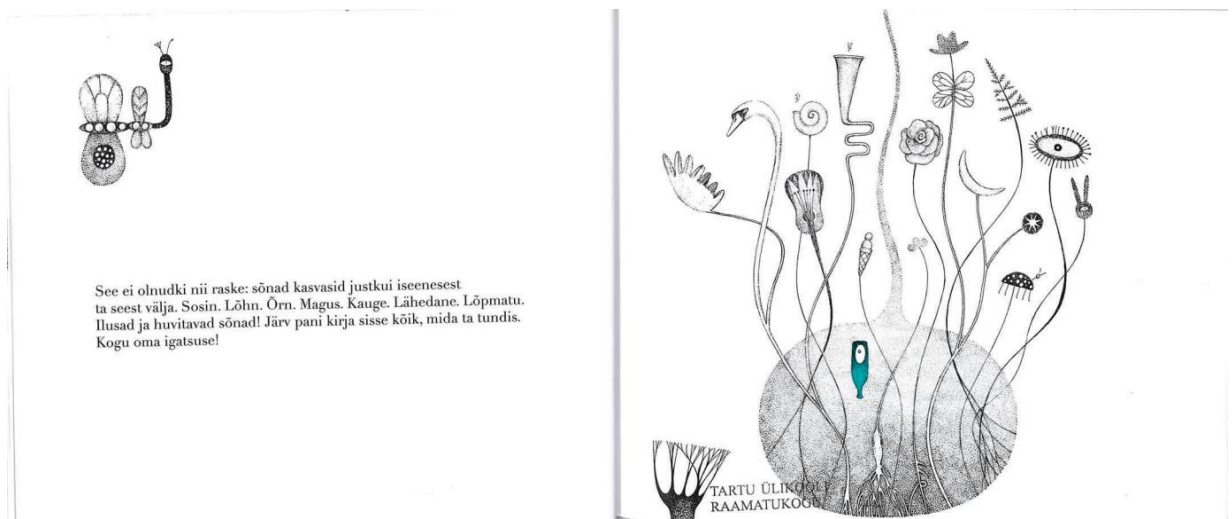
Joonis 3.3.4. Jutustaja pöördub lugeja poole.

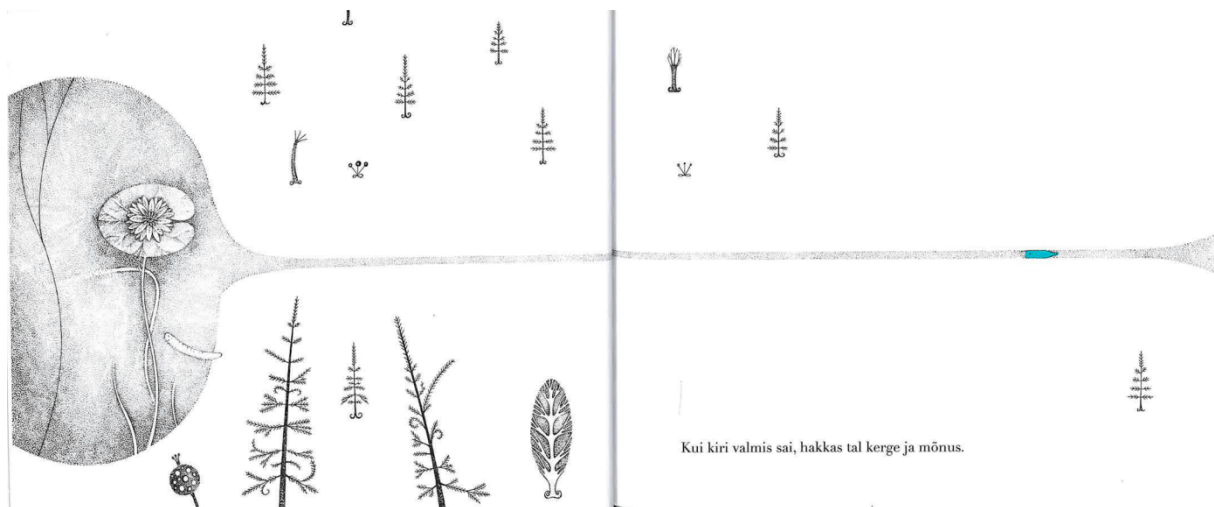
Joonis 3.3.5. Kurblik järv.

Joonis 3.3.6. Järv kirjutab kirja.

Joonis 3.3.7. Järv kirjutab kirja merele.

Joonis 3.3.8. Järv kirjutas kirja valmis.

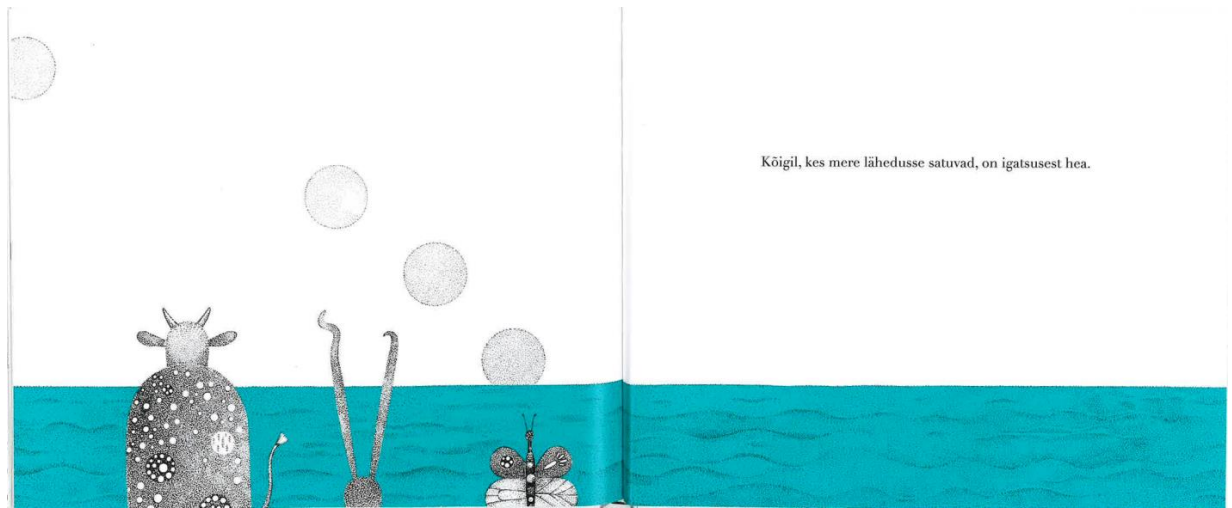

Joonis 3.3.9. Täpilisel lehmal torujad huuled.

Sis see juhtuski – pudel pörkas kivi vastu ja läks üleni kildudeks.

Joonis 3.3.10. Pudeli purunemine.

Kõigil, kes mere lähedusse satuvad, on igatsusest hea.

Joonis 3.3.11. Järve igatsus kandus kõigile.

Lisa 3.4 „Sanna ja salakütid“

Sanna

Sanna elas Aafrikas. Ta oli aafrika elevant. Ka Sanna ema ja isa olid aafrika elevantid, samuti Sanna vanaema, tädi ja kõik teised sugulased. Aafrika elevantid on hästi suurt kasvu ja neil on uhked võhad. Elevantilaste võhad küll veel eriti võimsad pole – need on õige tillukesed ja kasvavad suureks alles siis, kui laps vanemaks saab.

Sanna oligi elevantilaps. Täpsemalt elevantitüdruk. Sanna ootas kangesti aega, mil ka temal on pikad võhad. Nende külge saab siis igasuguseid iluvõrusid ja ketikesi riputada. Sanna emal rippus võha küljes hõbedane kett. See oli Sanna meelest vaimustavalt ilus.

5

Joonis 3.4.1. Pilt Sannast pealkirja kõrval (lk 5).

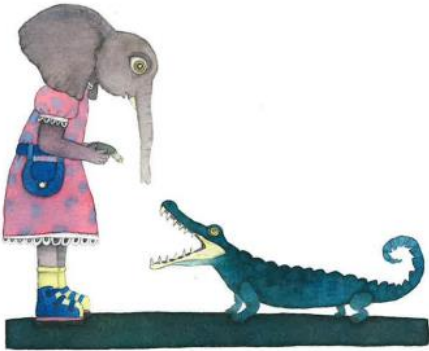

tervisele sada korda kasulikum kui mingi tantsutund kuskil umbes saalis!”

Kui uks oli arsti järel sulgunud, vajus Sanna ema esikupõrandale istuli ja puhkes nutma. Suured pisa-

20

Joonis 3.4.2. Perearst viibutab näpuga (lk 20).

Sanna kükitas krokodilli juurde basseiniäärele ja küsis:

„Kes sina selline oled?”

„Bissa söber,” vastas krokodill uhkelt ja ronis veest välja. „Minu nimi on Keenia.”

„Me saime Kenkaga tuttavaks jões, teel siia,” lisas Bissa. „Ma alguses arvasin ka, et mis ta minust muud tahab kui ära süüa. Sa ju tead, et ma ei usalda eriti vööraid. Aga siis selgus, et Keenia on lihtsalt üks

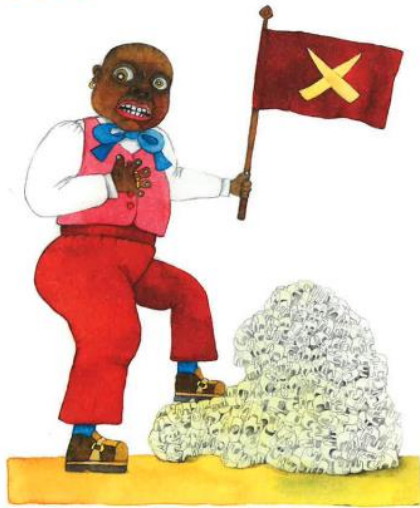
143

Joonis 3.4.3. Sanna koos kilpkonn Bissaga koos pildil (lk 143).

Joonis 3.4.4. Pealik (paremal) ja Fred Tsepeliin (vasakul) (lk 98).

Mul ei ole midagi varjata!

Joonis 3.4.5. Võhavere külavanem (lk 176).

Joonis 3.4.6. Sanna tädi Bella riietus (lk 70).

„Mitte mingisugust!“ ütles Mammut. „Vanaema Vandal on ka kortsud, aga ega ta sellepärast vähem armas pole.“

Tädi Bella jäi Mammuti sõnade üle järele mõtlema. See sisemise ilu jutt päris meeldis talle.

192

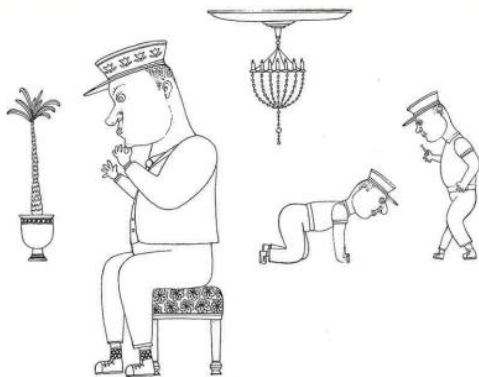
Joonis 3.4.7. Sanna ema õpetab tädi Bellat (lk 192).

TÄHTS ÜLIROOLI
 RAAMATUKOGU
 ÜHDEKSEMPLAR

Joonis 3.4.8. Psühholoog Inge Hell (lk 51).

Lisa 3.5 „Printsess Lulu ja härra Kere“

Pliats juubeldas – selliselt tassilt leitakse kindlasti vajalikud jäljed! Ta saatis tassi põhjalikule vaatlusele politseijaoskonda, ent seal selgus, et tassi peal on vaid teenijatüdruku sõrmejäljed. Salapärane külaline ei olnud tassi justkui puutunudki.

„Hämmastav!“ ütles ülemuurija pead vangutades. „Lihtsalt hämmastav! Kui juuste puudumist on võimalik seletada kiilaspäisusega, siis käed pidid tal ju ometi olemas olema!“

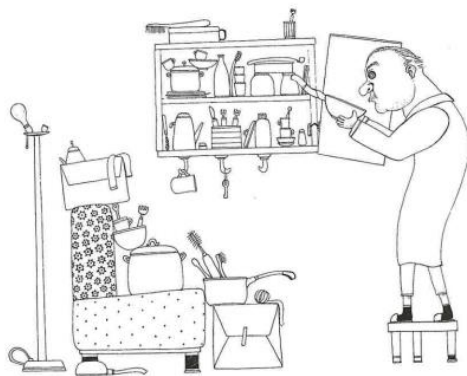
114

Joonis 3.5.1. Politseiülem hr Pliats istub toolil (lk 114).

Mukit ei muutnud mardisantide laul põrmugi sõbralikumaks. Küll aga rõõmustas laulu üle koera peremees.

„Just minu Mukit!“ ütles ta laialt naeratades, kui Lulu ja Kere lõpetanud olid, ning sügas krantsi kõrva tagant.

„Küll on tore, et te tulite! Sellest on oma viisteist aastat, kui vaesel Väinol viimati mardisandid käisid. Ei armasta mardisandid Väinot, ja teate, miks?“

Joonis 3.5.2. Väino kodu (lk 84).

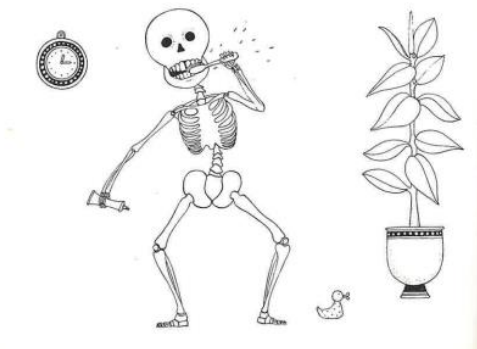
polnud hambapastatuubis enam piiskagi pastat.
Härra Kere loputas end külma veega ja küsis siis
printsessilt:

„Tohib, ma kasutan su rätikut?”

Luluu ulatas Kerele rätiku.

„Ma arvasin, et sul on endal rätik olemas ja et sa
hoid sedä oma kohvris,” tunnistas tüdruk.

Härra Kere vaatas õrnalt kohvrikest, mille ta
pesemise ajaks peeglilaua kõrvale põrandale oli ase-
tanud, ja raputas pealuud.

Joonis 3.5.3. Härra Kere peseb hambaid (lk 14).

Kuninganna oli kahevahel. Mõistus ütles talle,
et see üsnagi hädine kamp ei saanud olla kuigi oht-
lik, samas tundis ta aukartust härra Pliiatsi uurija-
vaistu ees.

Printsess vaatas emale paluvalt silma ja
sosistas:

„Saad sa aru – nad on minu sõbrad!”

Joonis 3.5.4. Lookas laud (lk 181).

„Aga teie nina on ju niigi väike ja kaunis!” kinnitas Kere.

Tädi Hüatsint punastas heameelest. Filminäitleja hakkas talle iga hetkega aina rohkem meeldima.

„Nüüd te küll liialdate!” lausus ta külalisele naeratahes. „Ükski nina ei ole kunagi piisavalt väike!”

Luluu muigas endamisi. Kui tädi vaid teaks, kui väike oli tegelikult härra Kere nina – paljas auk kolba sees! Huvitav, kas tädile endale meeldiks, kui tal oleks nina asemel auk? Valjusti ta seda hoidjalt muidugi ei küsinud. Ta ütles hoopis:

Joonis 3.5.5. Hoidjatädi Hüatsint osutab oma ninale (lk 28).

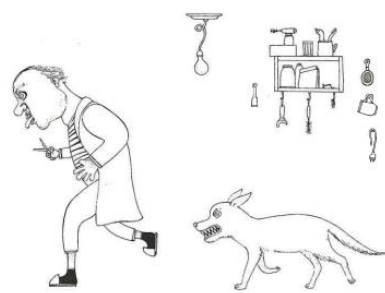
Luluu oli kindel, et tema kuningliku näo nägemine toob hullu mehe mõistusele. Ta ei osanud arvata, et kuningriigis võiks leiduda inimest, kes teda nägupidi ei tunne. Ent paraku oli Väino just üks selliseid inimesi.

Mees ainult naeris printsessi nähes.

„Ära aja udu, väike plika! Printsessid ei käi onu Väinole mardisanti tegemas.”

Nüüd kiskus ka Kere endalt maski eest. Ta lootis, et pealuu nägemine hirmutab Väinot, kuid Väino ei mõelnudki hirmuda. Ta ütles vaid:

90

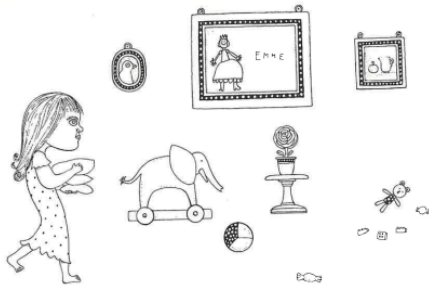
„Sind olen ma küll kuski varem kohanud, aga mitte ei mäleta, kus. No nii head sõbrad me igatahes pole, et ma ei võiks su hommikumantlit vaibaks kududa.”

Ja ta astus, lõrisev Muki kannul, otsustavalt mardisantide poole, et võtta härra Kerelt tema mantel. Kere vajus hirmunult kõssi.

Samal hetkel juhtus aga midagi täiesti ootamatut. Pliidi kõrvalt mustade nõude juurest kostis kõva kolinat ning paar taldrikut kukkusid põrandale kildudeks. Kõõgisviibijate pead pöördusid kirina

91

Joonis 3.5.6. Hullunud pilguga Väino (lk 90–91).

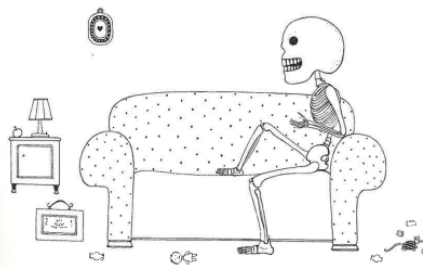

„Siin on nii ilus!” ütles härra Kere imetlevalt.
„Võib, ma toon lipsu ka siia?”

„Lase aga käia!” lubas printsess.

Härra Kere hiilis vaikselt kuninga kabinetti ja naasis sealt peagi kena sinisetriibulise lipsuga. Samal ajal sättis printsess luukere magamisaset: ta laotas diivanile kerge siidteki ja kuhjas samasse hunniku patju. Patju oli igas suuruses ja värvitoonis, muist uhkete pärltikanditega, muist kuldnii-
tidest tuttidega. Härra Kere oli patjadest vaimustatud. Ta silitas ja patsutas neid ja pildus õhku ja püüdis jälle kinni. Lõpuks seadis ta padjad üksteise

10

otsa kõrgesse virna. Kõige alumise padja alla peitis Kere saladustelaeka, nii et ükski kurikael laegast röövima ei pääseks. Lipsu võttis härra Kere endale kaissu.

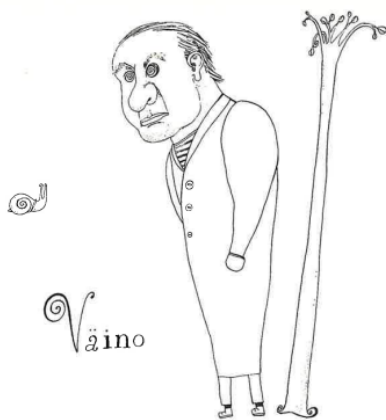
„Head ööd, armas printsess!” kähistas luukere õnnelikult ja uinus silmapilkselt.

„Head ööd!” ütles Luluu ning üritas samuti magama jääda.

Ent Luluul ei tulnud und. Luukere salalaegas vaevas tüdrukut nagu hambavalu. Ta oli ärevil ja mures, ta peas keerles tuhat küsimust. Mis asi see küll olla võis, mida isa varjata tahtis? Isa oli

11

Joonis 3.5.7. Printsess Luluu tuba (lk 18–19).

Muki meelerahu aga oli igaveseks kadunud. Tulekahjupäevast peale ei kannatanud koer enam Väino möllamisi silmaotsaski. Nii kui Muki märkas, et peremees järjekordset möllu plaanib, jooksis ta kodunt ära ning tuli alles mitu päeva hiljem näljase ja pahurana tagasi.

Möödunudnädalase mölluõhtu järel oli Muki tavalisest kauemaks linna peale jäänud ja Väino oli koera kadumise pärast juba õige murelikuks muutunud. Nüüd pargi servas Mukit märgates oli Väino

56

Joonis 3.5.8. Musklis Väino (lk 56).

Summary. The relationship between visual image and verbal text in Piret Raud's author's books

Illustrations in children's books have their own function: they usually illustrate the verbal text and support the narrative. In children's literature, visual images and verbal texts offer many possibilities for reading and interpretation. The combined elements of image and text attract young readers' attention and develop understanding and creativity.

This thesis aims to explain the importance of the combination of written and pictorial text, and how readers and viewers of different ages relate to it. I studied how visual and verbal interaction works in the narrative of picturebooks, how the reader is involved, and how the symbiosis is meaningful. The study investigates the following questions: what is the symbiosis of verbal and pictorial text in children's books, how narrative elements are transferred to pictorial language, and how Piret Raud's author's books have been produced. I chose the Estonian illustrator and children's writer Piret Raud for the versatility and popularity of her work: the artistic handwriting of one of the most respected children's writers of the 21st century is unique, and her style is clearly recognizable. My interview with Piret Raud supports the bachelor's thesis.

The work is divided into two larger chapters, the first of which focuses on theory – it explains concepts such as *picturebook*, *iconotext*, *author's book*, examines the relationship between visual and verbal text, and how the reader-viewer relates to the connection. In the theoretical chapter, I relied on three primary sources: „How Picturebooks Work“ (2001) by literary scholars Maria Nikolajeva and Carole Scott, „Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Books“ by children's literature researcher Perry Nodelman (1988), and the article „Pilt, tekst ja pilttekst (sissejuhatavat)“ („Image, Text, and Picture Text (Introductory)“) by art historian Virve Sarapik (2021).

In the second chapter, the study undertakes five contemporary works by Raud: „Sanna ja salakütid“ („*Sanna and the Poachers*“, 2005), „Printsess Lulu ja härra Kere“ („*Princess Lulu and Mr. Bones*“, 2008), „Juurtega aed“ („*A Garden with Roots*“, 2020), „Meri“ („*Sea*“, 2021), and „Järve kiri“ („*Letter of the Lake*“, 2023). I chose the books with the intention of

comparing the target group by age. I examined the books separately, and all five books were compared when drawing conclusions.

The close reading revealed that the task of the author's book compiler is to create a verbal text that would captivate the reader, select scenes for illustration, think about the use of tools and the execution of the work. The main observations about Piret Raud's work are the similar themes in verbal texts, humorous linguistic presentation, and developing characters. In the case of visual text, Raud's style is detailed and familiar in all works: characters are recognizable. In addition, the primary medium of the writing illustrator is ink, and her handwriting is a patterned texture or neat lines. The relationship between verbal and visual text works differently in children's literature: the research revealed that when it comes to books aimed at toddlers, there were more pictures than verbal text. The verbal text even supported the illustrations. Furthermore, more colors were used in the works for young children. On the other hand, in literature addressed to preschoolers, the main emphasis was on the written word, supported by pictures, concretizing the verbal text. While in the work „Printsess Lulu ja härra Kere“ only ink was used, creating an easily followed and understandable picture, in the book „Sanna ja salakütid“ watercolors were used, which made the work more playful. In conclusion, as the author of the author's book, Raud's creation of her own world *umwelt* (a subjective environment, in Estonian „omailm“) functioned both verbally and visually. Piret Raud's illustrations are mainly expanded and concretized.

This study advocates for a further exploration, both in Estonia and abroad, how to unify the creative concept of an author's book, how are author's books created and what artistic whole do they aim for, how to continue studying the works of an illustrating writer, and how to simultaneously study wordless picture books and their effect on the reader-viewer. The interaction of verbal and visual text in picturebooks is enriching.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tuuli-Liis Tiidor ,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose

Visuaalse pildi ja sõnalise teksti suhe Piret Raua autoriraamatutes

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja(d) on Agnes Neier ,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tuuli-Liis Tiidor

22.08.2025